

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Hanna-Karoliine Paesüld

**TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOLI MAJANDUSTEADUSKONNA
EESTI ÕPPEKEELEGA ÜLIÕPILASTE EETILINE
SUHTUMINE ÕPPEPROTSESSI JA SOTSIAALNE VASTUTUS
ÜHISKONNA EES**

Bakalaureusetöö

Õppekava TABB, peeriala juhtimine

Juhendaja: Virve Siirde, MSc

Tallinn 2020

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 9291 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Hanna-Karoliine Paesüld

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 179380TABB

Üliõpilase e-posti aadress: kpaesyld@gmail.com

Juhendaja: Virve Siirde, MSc:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE.....	4
SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILISED ALUSED	7
1.1. Eetika olemus ja ärieetika	7
1.2. Eetika ja moraal õppetöös.....	8
1.3. Sotsiaalse vastutuse olemus ja seda mõjutavad tegurid.....	10
1.4. Ettevõtte sotsiaalne vastutus igapäevatoos	14
1.5. Üliõpilased ja vastutustundlik tarbimine	15
2. UURINGU LÄBIVIIMINE.....	19
2.1. Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna lühitutvustus	19
2.2. Uuringu eesmärgi ja valimi kirjeldus	19
2.3. Uurimismeetodi ja -protsessi kirjeldus	20
3. Uuringu tulemuste arutelu, järeldused ja ettepanekud.....	23
3.1. Uuringu tulemused bakalaureuseõppes	23
3.2. Uuringu tulemused magistriõppes	33
3.3. Järeldused ja ettepanekud	43
KOKKUVÕTE	46
SUMMARY.....	49
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	52
LISAD	55
Lisa 1. Küsimustik.....	55
Lisa 2. Lihtlitsents	59

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on kaardistada Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna eesti õppekeelega bakalaureuse- ja magistriüliõpilaste eetilist suhtumist õppeprotsessi ja sotsiaalset vastutust ühiskonna ees, et teha ettepanekuid majandusteaduskonna õppejõududele ja juhtkonnale üliõpilaste eetilise parendamiseks õppetöös ja keskkonnategevustes.

Uuringu läbiviimiseks kasutab autor kvantitatiivset uurimismeetodit koostades veebipõhise ankeetküsimustiku. Valimiks on bakalaureuseõppest 366 ja magistriõppest 255 eesti õppekeelega üliõpilast. Tulenevalt eesmärgist on uurimisküsimused järgmised: Millised on suurimad puudused eesti õppekeelega tudengite õppetööd puudutavas eetikas? Milline on tudengite seisukoht sotsiaalse vastutuse teemadel? Millised tegurid mõjutavad õpingute eetilistust ja ühiskondlikku vastutustundlikkust?

Uuringu tulemustest selgub, et suurimad õppetööd puudutavad eetilised probleemid on mitte lubatud abimaterjalide kasutamine hindelistes töödes, vähene osalemine loengutes ja vähene iseseisev panus õpingutesse. Eetilistust õpingutes mõjutavad demograafilised tegurid ning ainete huvitavus. Selgub, et eesti õppekeelega üliõpilased on keskkonnatundlikud panustades igapäevaselt keskkonna heaolusse, kuid panus oleks suurem ka sotsiaalsesse heaolusse, kui selline käitumine rahaliselt üle jõu ei käiks. Sotsiaalne vastutus on märgatavalt seotud soo, vanuse, väärtuste ning eeskujudega.

Võtmesõnad: üliõpilased, petmine õpingutes, eetilistust, sotsiaalne vastutustundlikkus, õpimotivatsioon

SISSEJUHATUS

Tänapäeval on ülikooli võimalik lõpetada ka väga madalate hinnetega ning võimalus omandada kõrgharidus tasuta võib olla meelitanud ülikooli ka tudengid, kellel pole eetilist suhtumist õpingutesse. Eetilisus on oluline igas valdkonnas ning on suur oht, et üliõpilane, kellel õpingutesse eetilist suhtumist pole, ei suhtu eetiliselt ka oma töösse, tööandjasse, loodusesse ja ümbritsevasse inimestesse. Sotsiaalne vastutus on saanud viimastel aastatel aktuaalseks teemaks. Sellele on kaasa aidanud paljude ettevõtete initsiatiivikus tuues turule tooteid ja teenuseid, mis tarbijal ökoloogilist jalajälge aitavad vähendada, arvestades samas oma äritegevuses majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkondlikke tegureid. Nii on oluline ka keskkonnatundlik järelkasv ülikoolidest, kes ettevõtluses jätkusuutlikku majandamist edasi viiks.

Uuritavaks probleemiks käesolevas uurimistöös on olukord, kus üliõpilaste seas on levinud arusaam, et õpingutesse ei pea suhtuma eetiliselt ja ühiskonna sotsiaalse vastutuse teema on kellegi teise teema. Tulenevalt uurimisprobleemist on bakalaureusetöö eesmärgiks kaardistada Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna eesti õppekeelega bakalaureuse- ja magistriüliõpilaste eetilist suhtumist õppeprotsessi ja sotsiaalset vastutust ühiskonna ees. Vastused uurimisküsimustele annavad töö autorile võimaluse teha ettepanekuid Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna õppejõududele üliõpilaste eetilise parendamiseks õppetöös ning teaduskonna juhtkonnale üliõpilaste sotsiaalsesse heaolusse panustamise positiivseks mõjutamiseks.

Tulenevalt uurimisprobleemist ja töö eesmärgist on autor püstitatud järgnevad uurimisküsimused:

1. Millised on suurimad puudused eesti õppekeelega tudengite õppetööd puudutavas eetikas?
2. Milline on tudengite seisukoht sotsiaalse vastutuse teemadel?
3. Millised tegurid mõjutavad õpingute eetilist ja ühiskondlikku vastutustundlikkust?

Uurimisküsimustele vastuste saamiseks viib töö autor Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna eesti õppekeelega bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilaste seas läbi

uuringu, kasutades kvantitatiivset uurimismeetodit. Uuringu jaoks koostab autor ankeetküsimustiku.

Antud töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis käsitleb töö autor teoreetilisi seisukohti eetikast ning selle seost õppetööga. Samuti käsitleb autor sotsiaalset vastutust lisaks ettevõtte tasandile indiviidi tasandil. Töö autor keskendub jätkusuutlikule eluviisile ka vastutustundliku tarbimise seisukohalt. Teises peatükis teeb autor lühiülevaate uurimisobjektist. Autor kirjeldab ka uuringu eesmärki ning valimit. Samuti teeb töö autor ülevaate uurimismeetodist ja -protsessist. Töö kolmandas peatükis teeb autor ülevaate uuringu tulemustest ning esitab omapoolsed järeldused ja ettepanekud. Tulemusi analüüsib töö autor eraldi bakalaureuse- ja magistriõppe kontekstis. Magistritasandi tulemusi esitab autor võrreldes madalama õppetasemega.

1. TEOREETILISED ALUSED

1.1. Eetika olemus ja ärieetika

Eetikat võib määratleda Websteri sõnaraamatu järgi kui “moraalsete põhimõtete või väärtuste komplekti”. Eetika kui filosoofia eesmärk on uurida, kuidas jõuame järeldusteni õigest või valest käitumisest ning õige või vale tähendusest. (Starc 2017, 48)

Eetikat kui distsipliini võib vastavalt oma kasutusele jagada kirjeldavaks ja normatiivseks eetikaks. Kui normatiivne eetika arutleb selle üle, mida inimesed peaksid tegema, siis kirjeldava eetika eesmärk on uurida, mida ja kuidas inimesed seda tegelikult teevad (Sugarman, Sulmasy 2001 viidatud Valdez-Martinez et al. 2006, 96). Omakorda eraldi eksisteerib metaeetika, mis on lai ja abstraktne filosoofia ning eemaldatud tegelikest juhtumitest (Starc 2017, 48).

Normatiivses eetikas töötatakse välja hea ja halva käitumise standardeid ning selles on arvukalt alamkategoriaid. Neist üks on utilitarism, mis leiab, et tegevus peaks tooma õnne võimalikult paljudele inimestele. Olukorraeetikas mõistetakse, et tegevuste eesmärk peaks alati olema armastus. (*Ibid.*, 48-49)

Normatiivse eetika suhtes võib sisemiselt eristada rakenduslikku eetikat. See eetikateooria mõtestab lahti, mida inimene on kohustatud konkreetsetes olukorras või tegevusvaldkonnas tegema. Hea ja halva eristamiseks peame mõistma, millised on meie väärtused ja eelarvamused (*Ibid.*, 49). Sellepärast käib lisaks üldisele ärieetikale paljude erialade töö juurde ka eetikakoodeksi järgimine. Kutse-eetika on loodud maiste probleemide lahendamiseks ja ohtlike tagajärgede ennetamiseks (Laanemäe 2003, 13).

Ärieetika on tekkinud, et lahendada konflikte äri ja eetika vahel. Peamine konflikt, kuidas saaks võimalikult palju võimalikult odavalt, on tekkinud ühiskondlikust nõudlusest. Sellist eesmärki saab saavutada vaid millegi arvelt, olgu selleks siis tarbijate ohutus, keskkonna seisund, kvaliteet, Maksuameti petmine või töötajate eksploateerimise suurendamine. (Meel 2003, 12)

“Ärieetika on normatiivsest vaatenurgast seotud organisatsiooniliste otsuste põhimõtete, väärtuste ja normidega. Kirjeldavas perspektiivis viitab organisatsiooni ärieetika koodeksitele, käitumisstandarditele ja vastavussüsteemidele ning on tavaliselt seotud otsustega, mida kliendid võivad õigeks või valeks hinnata.” (Ferrell et al. 2019, 492)

Eetiline käitumine eeldab (Correi, Machado 2020, 32-33):

- Väärtushinnanguid: see tähendab intellektuaalset võimet hinnata, võrrelda ja klassifitseerida eelnenud käitumist või otsuseid;
- Prognoositavust: see tähendab võimet ennustada võimaliku käitumise või toimingute tagajärge;
- Alternatiivseid valikuid: kui meie väärtushinnang näeb ette vääritud, valet või ebaõiglast käitumist, oleme kohustatud valima alternatiivse tegevuse või otsuse, mida südametunnistus õigeks peab.

Eetiline suhtumine peab olema eelkõige analüütiline ning lähtuma sügavast mõttest, mis on tõsi ja õiglane. Oluline on ka inimlikkus teiste suhtes nii isiklikult kui ka professionaalselt. “Eetiline suhtumine tähendab otsuste kahtluse alla seadmist, teiste seisukohtade austamist ja halva tegemata jätmist.” Meie võime arendada eetilist hoiakut võib sõltuda sellest, kas meid on koheldud eetiliselt ja rolli mängivad juba ka varajased kogemused väikelastena. (Solomon 2001 viidatud Starc 2017, 50-51)

1.2. Eetika ja moraal õppetöös

Petmine ja akadeemiline ebaausus ülikoolides on alati olnud probleemiks, kuid aastatega on see muutunud üha sagedasemaks. Ebaeetiline käitumine õpingutesse saab alguse enamasti gümnaasiumist, kus õpilased hakkavad otsima võimalusi saamaks paremaid hindeid ise suuremat vaeva nägemata. (Abdallah 2019, 19-20)

Plagiaat ja mittelubatud abi kasutamine on tehnoloogia edenedes muutunud tavaliseks ning petmisprotsent haridussüsteemis on kõrge, kuid 95% juhtumitest ei tabata kunagi. See annab üliõpilastele kindluse, et nad saavad petmist jätkata, ilma et neid kunagi karistatakse. Nii

mõeldakse aina enam välja uusi petmise tehnikaid, mida haridussüsteemil on väga raske tuvastada. (Abdallah 2019, 20)

Akadeemiline ebaausus on enamasti seotud veendumusega, et edu seisneb pigem heades hinnetes kui ausas kursuse läbimises (*Ibid.*, 19-20). Paljud üliõpilased usuvad ka, et intellektuaalse omandi kopeerimine pole nii suur probleem, kui see on avalik internetis. Samuti tuuakse eksamil spikerdamise vabanduseks tihti ligipääsuvõimalus tehnoloogiale. (Almasri, Tahat 2018, 24-25)

Ärieetika kursuse raames loodetakse ettevõtlust õpetavates koolides tõsta üliõpilaste eetilist suhtumist juhtimaks neid tegema eetilisi otsuseid tulevikus. Oluline on siiski ka uurida äritudengite eetilist käitumist ülikoolis, sest moraalsed standardid õppetöös on seotud nende hilisema eetilise professionaalsusega (*Ibid.*, 24). Hiljutised uuringud on näidanud, et väärtused võivad muutuda isegi suhteliselt lühikese aja jooksul, näiteks hariduse ajal, ja õppejõud, kes mõistavad üliõpilaste prioriteete ja hoiakuid, saaksid oma õpetamist vastavalt arendada ja kohandada (Bask et al. 2020, 1, 6).

Arlow läbiviidud uuring (1991) näitab, et eetikaõpe kõrgkoolides vajab kohandamist ja peaks lähtuma üliõpilaste isikuomadustest ja taustast. Tudengite eetilisi hoiakuid mõjutab rohkem kokkupuude suuremate sotsiaalkultuuriliste normidega kui konkreetsete erialade haridus. Eetikaõpe peaks arvestama ka meeste ja naiste eristumisega. Positiivne on Arlow sõnul see, et naiste arv ärikoolides ja juhtide seas kasvab ning see võib tähendada varasemast kõrgemat ärieetika tasemet ettevõtluses ja organisatsioonide tegevuses.

Kaasaegse tarbimisühiskonna paljude majanduslike, sotsiaalsete ja poliitiliste kriiside põhjuseks on raha, sotsiaalse staatuse ja prestiiži tähtsus, mis kaalub üle moraalsed kaalutlused. Lisaks on tänapäevased globaalsed probleemid tingitud “tohutust lõhest inimkonna teaduslike ja tehnoloogiliste võimete ning eetilise küpsuse vahel”. Võitlus vaesuse, ülerahvastatuse, keskkonnareostuse ja tekkivate tehnoloogiate rakendamise ohu probleemidega (Godymchuk et al. 2015 viidatud Dulzon et al. 2017, 248) sõltub tulevatelt suurettevõtete juhtidest, avaliku elu tegelastest, õpetajatest ja õppejõududest, kes on tänased üliõpilased. (Dulzon et al. 2017, 247-248)

“Moraalifilosoofia keskendub inimestevaheliste kõlbeliste suhete uurimisele, mille sisuks on kõlbelise käitumise normid, kõlbelised tunded, eesmärgid ning ideaalid” (Laanemäe 2003, 9). Moraalireeglid puudutavad norme, mis käsitlevad seda, mis peaks olema, näiteks käesoleva

bakalaureusetöö autori interpreteering “kas olen kohustatud teatama kaasüliõpilasest, keda nägin eksamil petmas?” (Pojman 2005, 23)

Inimeste käitumist, otsuseid ja moraalseid põhimõtteid kujundavad vaba tahe ja elu jooksul õpitud sotsiaalsed normid. Kõrgkoolidel on oma staatuse tõttu kanda oluline vastutus ühiskonna moraalitaseme eest. “Lõpetajad rakendavad õpitud käitumispõhimõtteid oma edaspidises kutsetegevuses, muutes need sotsiaalseteks normideks.” (Dulzon et al. 2017, 248)

1.3. Sotsiaalse vastutuse olemus ja seda mõjutavad tegurid

Jätkusuutlikku arengut võib määratleda Brundtlandi komisjoni järgi kui “arengut, mis vastab tänapäeva vajadustele, kahjustamata tulevaste põlvkondade võimet oma vajadusi rahuldada” (WCED 1987 viidatud Bask et al. 2020, 1). Kuna elu ja maailm on pidevas arenemises, on oluline just “tõeline jätkusuutlik areng”. Meil on palju ohustatud või väljasurnud loomaliike ning sama võib juhtuda ka inimestega. (Sethi, Sood 2006, 7)

Iga üksikisik peab mõtlema tõsiselt oma sotsiaalsetele kohustustele, eriti ühiskonnaliikmed, kes on haritud või privilegieeritud. Erinevate rühmade, ettevõtete või korporatiivsete organite ülemiste kihide liikmete panus on eriti oluline, kuna neil on võrreldes madalamate kihtidega tunduvalt suurem mõjujõud muutuste tegemiseks. (*Ibid.*, 7)

Rohkem tuleks propageerida ka säästva arengu haridust, et innustada inimesi tegema teadlikke otsuseid ja vastutustundlikke tegevusi tuleviku hüvanguks. Nii aitame kaasa keskkonna terviklikkuse, majandusliku elujõulisuse ja õiglase ühiskonna saavutamisele, austades samas kultuurilist mitmekesisust (UNESCO viidatud Bask et al. 2020, 1). Jätkusuutlikkusega seotud käitumise muutmine tähendab esmalt aga väärtusprioriteetide muutmist (Bask et al. 2020, 4).

Jätkusuutlikkuse küsimuste integreerimisel ülikooliharidusse on oluline mõju üliõpilaste sotsiaalsele teadlikkusele, igapäevaelule ja tarbijakäitumisele. Lisaks teadmiste ja väärtuste edasi andmisele kujundab keskkonnaharidus ülikooli kui sotsiaalset keskkonda. (Zsóka et al. 2013, 126-127)

Sotsiaalsel vastutustundlikkust mõjutab lisaks keskkonnateadlikkusele inimese loomus. Näiteks positiivne afekt soodustab teiste abistamist (Lazarus 1993 viidatud Crilly et al. 2008, 178), sõbralikku käitumist (Isen 1984, 1999 viidatud Crilly et al. 2008, 178), organisatsiooni vabatahtlikku panustamist (George 1990 viidatud Crilly et al. 2008, 178), prosotsiaalset käitumist (Brief, Motowidlo 1986 viidatud Crilly et al. 2008, 178) ja seeläbi ka sotsiaalselt vastutustundlikku käitumist. Positiivne afekt suurendab probleemide lahendamist ja loovust (Isen 2001 viidatud Crilly et al. 2008, 178), analüüsi- ja kujutlusvõimet, avatust negatiivse konstruktiivse tagasiside suhtes ning hõlbustab seeläbi minevikus tehtud vigadest õppimist (Staw, Barsade 1993; Trope, Pomerantz 1998 viidatud Crilly et al. 2008, 178) ja aitab tulevaste väljakutsetega toime tulla (Fredrickson 1998 viidatud Crilly et al. 2008, 178).

Kuna süütunne hõlmab muret oma käitumise mõju üle teistele inimestele (Tangney 1992, 1998 viidatud Crilly et al. 2008, 179) ja mitte omaenda standardite järgimist (Lewis 1971 viidatud Crilly et al. 2008, 179), tunnevad sellised inimesed samuti suuremat sotsiaalset vastutust. Süü motiveerib vastutust tunnistama, ennast parandama ja hüvitama tehtud vigade eest (Tangney 1998 viidatud Crilly et al. 2008, 179).

Häbi tundmine on tingitud mittevastavusest teiste standartitele (Lewis 1971 viidatud Crilly et al. 2008, 179). Sageli on see tunne põhjustatud avalikust üleastumisest ja murest staatuse või maine kaotuse pärast. "On leitud, et häbi on seotud negatiivse hinnanguga iseendale ja isegi probleemse südametunnistusega" (Smith et al. 2002 viidatud Crilly et al. 2008, 179), kuid sel on positiivne seos sotsiaalse vastutusega.

Kõrgem moraalitunne on oluliselt seotud aususega, teiste aitamisega (Trevino 1986 viidatud Crilly et al. 2008, 180) ning eetiliste otsuste langetamisega (Trevino, Youngblood 1990 viidatud Crilly et al. 2008, 180). Kõrgem moraalitunne soosib samuti teiste vaatenurkade paremat mõistmist (Underwood, Moore 1982 viidatud Crilly et al. 2008, 180) ja sellepärast ka sotsiaalset vastutustunnet.

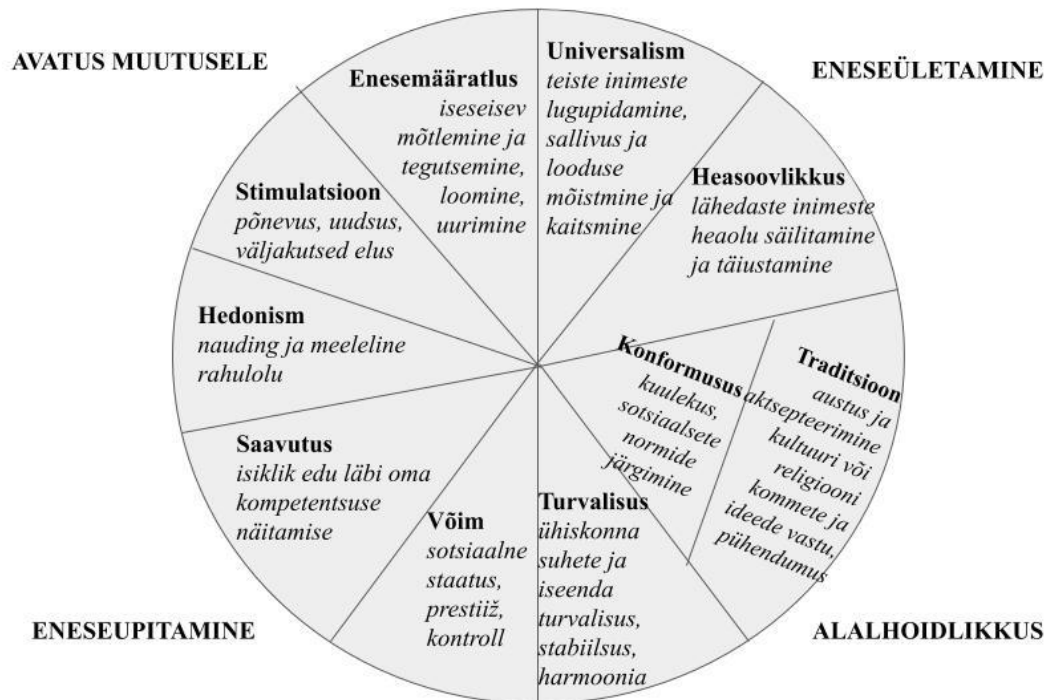
Ka mure isikliku või ettevõtte maine pärast on käitumise ajendiks (Jensen 2006 viidatud Crilly et al. 2008, 180) ja võib nii soodustada sotsiaalsete normide järgimist, mis oleks muidu isiklike huvide vastu. See soodustab ka üldiselt vastastikku kasulikke tehinguid (Sacconi 2007 viidatud Crilly et al. 2008, 180).

On ka isikuomadusi, mille tõttu inimene ei pruugu sotsiaalselt vastutustunnet omaks võtta. Vastupidiselt positiivsele, on negatiivse afekti mõju raskem ennustada, kuid see võib olla seotud suurenenud kalduvusega teisi aidata pigem egoistlikel põhjustel (Cialdini et al. 1973 viidatud Crilly et al. 2008, 178) ja vaid siis, kui selle tegemise kasu kaalub üles kulud (Weyant 1978 viidatud Crilly et al. 2008, 179). Negatiivse afektiga inimesi iseloomustavad äng ja hirm (Watson et al. 1999 viidatud Crilly et al. 2008, 178) ning nad võivad soovida oma ebameeldivate tunnete asendamiseks teha häid tegusid (Cialdini et al. 1973 viidatud Crilly et al. 2008, 178), kuid seda lühiajalises perspektiivis (Crilly et al. 2008, 178). Sellegipoolest on negatiivse afektiga isikud keskendunud enamasti endale ja isiklikele eesmärkidele (Mor, Winquist 2002 viidatud Crilly et al. 2008, 179).

Vastutustundlikku tarbimist ei soodusta kindlasti majanduslik mõtlemine, mis on peamiselt seotud sanktsioonide ja hüvedega. “Juhid, kes kaaluvad võimalike tegevuste valikute kulusid ja tulusid, käituvad sotsiaalselt vastutustundlikult ainult siis, kui sellised tegevused lubavad otsest või kaudset rahalist tulu.” (Crilly et al. 2008, 180)

Seadusega reguleeritud sotsiaalse vastutuse teemad puudutavad pigem ettevõtete kohustust tagada töötajate tervis ja ohutus, maksta makse ja hoiduda ebaausast konkurentsist. Üksikisikuid, kes oma tegevustes lähtuvad seadustest, hoiduvad küll kahjulikest tegudest, mis on seadusega vastuolus, kuid mitte tegudest, mis muidu kahjustavad ühiskonda ja keskkonda. (*Ibid.*, 180)

Samuti saab teha järelduse inimese sotsiaalse vastutustundlikuse kohta tuginedes Schwartzi väärtushinnangute struktuurile (vt Joonis 1). Schwartz on identifitseerinud kümme eritüüpi väärtust ja nende kõrgemad ühiskategooriad. Motivatsioonipõhine ümmargune struktuur iseloomustab nende väärtuste vahelisi konflikte, vastuolusid ning sarnasusi. Selle kohaselt vastanduvad teineteisele eneseupitamine ja eneseületamine ning avatus muutustele ja alalhoidlikkus (Schwartz 1992 viidatud Lee et al. 2011, 235). Mis tahes väärtuse poole liikudes on tagajärjeks vastuolu mõne teiste väärtusega. Näiteks uudsuse ja muutuste poole püüdlemine kahjustab tõenäoliselt traditsiooniliste väärtuste säilimist (Schwartz et al. 2001, 521-522).

Joonis 1. Schwartzi väärtuste ringmudel

Allikas: Bask et al. (2020, 2-4); autori poolt koostatud

Läbiviidud uuringud on tõestanud, et eneseületamise väärtused on positiivselt seotud sotsiaalselt vastutustundliku käitumisega. Selle omadused hõlmavad universaalseid ja heatahtlikke väärtusi, mis motiveerivad inimesi edendama teiste inimeste ning looduse heaolu, jättes kõrvale isiklikud mured (Schwartz 1992 viidatud Crilly et al. 2008, 177). Tänu universalismile on eneseületaja ka salliv, õiglane ja hooliv (Crilly et al. 2008, 177). Ka traditsioon, konformsus ja turvalisus edendavad sotsiaalseid huvisid ja on fookuseeritud teistele inimestele (Rickaby 2020, 8).

Vastupidiselt negatiivne mõju on eneseupitamisega seotud väärtustel, milleks on võim, saavutus ning hedonism, kuna peegeldavad püüdlust teistest paremaks saada (Ali, Mandurah 2016, 186). Need on isikud, kes hindavad saavutusi ning omistavad tähtsust isiklikule edule, pädevusele ja sotsiaalsele lugupidamisele (Schwartz, Bilsky 1990 viidatud Crilly et al. 2008, 177). Eneseupitamisega võivad kaasneda domineerimine teiste inimeste ja ressursside üle. Nad kipuvad hoiduma teiste abistamisest, kui see ei too kaasa isiklikku kasu ja kipuvad isiklike huvisid teiste arvelt suurendama (Schwartz 1992 viidatud Crilly et al. 2008, 177). Ka stimulatsioon ja enesemääratlemine on omadused, mis iseloomustavad fookust pigem enesele kui ennast ümbritsevale (Rickaby 2020, 8).

1.4. Ettevõtte sotsiaalne vastutus igapäevatoos

Maailma säästva arengu ärinõukogu defineerib ettevõtte sotsiaalsed vastutust kui: “ettevõtete jätkuvad pühendumist eetilisele käitumisele ja majanduse arengule kaasaaitamisele, parandades samal ajal nii töjõu ja nende perekondade kui ka kohaliku kogukonna ja ühiskonna elukvaliteeti.” (WBCSD 1999 viidatud Tencati et al. 2004, 175)

Suur osa tänapäeva ühiskonna liikmetest töötavad suurtes tehastes, korporatiivorganites ja tehnoloogiaettevõtetes ning sealsetel igapäevastel tööoperatsioonidel on eriti suur mõju ühiskonnale, mille osa nad ise ka on (Sethi, Sood 2006, 4-5). Ettevõtete äritegevusel on alati otsene või kaudne mõju ennast ümbritsevale ning see tähendab ka vastutust. Juhid peaksid muutma oma traditsioonilist rõhku majanduslikule tulemuslikkusele ning hindama otsuseid nende mõju põhjal nii inimestele, planeedile kui ka kasumile. (Sarma, Jena 2006, 16)

Sotsiaalselt vastutustundliku ettevõtte töö on olla oma tegevuses aruandekohustuslik kõigi oma sidusrühmade ees, mis hõlmavad kõiki aktsionäre ja töötajaid klientide, tarnijate, kohalike linnaosade, valitsuse ja keskkonnani (*Ibid.*, 16). Ettevõtte sotsiaalse vastutuse tegevused käsitlevad tavaliselt ettevõtte käitumist, poliitikat ja tavasid seoses selliste põhielementidega nagu tervis ja ohutus, keskkonnakaitse, inimõigused, inimressursside juhtimise tavad, kogukonna arendamine ja tarbijakaitse, töökaitse ning suhted äriklientide ja huvigruppidega (Chakravarty et al. 2006, 21).

Keskkonnategevus viitab organisatsiooni käitumisele, kuidas kavatakse olemasolevaid ressursse kasutada (Wagner et al. 2002 viidatud Singh et al. 2019, 205). See hõlmab biolagunevate koostisosade lisamist toodetesse, saaste ja jäätmete tekke vähendamist, keskkonnale kahjulike materjalide vähendamist, energiatõhususe parandamist jne (Zhu et al. 2010 viidatud Singh et al. 2019, 205).

Mitmed uuringud näitavad, et ettevõtte keskkonnategevuse tulemuslikkus sõltub palju töötajate tundlikkusest keskkonnaprobleemidele (El-Kassar, Singh 2018; Guerci et al. 2016; Singh, El-Kassar 2019 viidatud Singh et al. 2019, 203). Tänapäeval soovitakse palgata kandidaate, kes demonstreerivad keskkonnateadmisi ja motivatsiooni (Jabbour et al. 2010 viidatud Singh et al. 2019, 203), kuna see mõjutab positiivselt ettevõtte konkurentsieeliseid (Chuang, Huang 2018; Famiyeh et al. 2018 viidatud Singh et al. 2019, 203).

Keskkonnaeetika standardite järgimine aitab vältida keskkonnakaitse protestidega kaasnevaid probleeme ning parandada ettevõtte mainet (Chen et al. 2006 viidatud Singh et al. 2019, 205). Keskkonnakorraldus on organisatsiooniline pädevus, mis nõuab muudatusi rutiinis ja tegevustes (Aragón-Correa et al. 2008 viidatud Singh et al. 2019, 205) ning selle tulemusel vähendatakse keskkonnamõjusid ning säilitatakse või suurendatakse organisatsiooni konkurentsivõimet ja majanduslikku edu (Tate, Bals 2018 viidatud Singh et al. 2019, 205). See võib olla investeeering nii strateegilisse varasse kui ka eristusvõimesse (Sarma, Jena 2006, 16).

1.5. Üliõpilased ja vastutustundlik tarbimine

Nii nagu kasvab sotsiaalselt vastutustundlike ettevõtete arv, kasvab ka tervise, keskkonna ja sotsiaalse õigluse pärast muret tundvate tarbijate arv. Turgu nimetatakse LOHAS-eks (*Lifestyles of Health and Sustainability*) ning see hõlmab ainuüksi USA-s kümneid miljoneid täiskasvanuid ning neid iseloomustab tavaliselt keskmisest suurem sissetulek. Tarbitavad kaubad ja teenused keskenduvad tervisele, keskkonnale, sotsiaalsele õiglusele, isiklikule arengule ja säästvale eluviisile. Nende tarbijate/töötajate jaoks on oluline, kuidas nende väärtused sobivad kaupade ja teenuste tootjate, nende töandjate ja isegi toetatavate heategevusorganisatsioonidega. (Jena, Chowdhury 2006, 42)

“Rohelist tarbijat saab määratleda isikuna, kelle väärtused, hoiakud, kavatsused või käitumine väljendavad ja peegeldavad suhteliselt järjepidevat ja teadlikku muret teatud toodete või teenuste ostmise, kasutamise või kõrvaldamisega”. Enamik tarbekaupu kipub keskkonda saastama alles tarbides või kui tarbija on toote kasutamise lõpetanud ja see muutub potentsiaalseks saasteallikaks. “Rohelist toodet võib määratleda kui toodet, mis sisaldab keskkonnaspetsiifilisi omadusi, mis toote valmistamiseks kasutatavate materjalide tõttu kas juba aitavad või aitavad tulevikus reostuse vähenemisele oluliselt rohkem kaasa kui need, mida need sisaldavad teise toote kohta, millega seda võrreldakse.” (Mukherjee, Shivani 2006, 33-34)

Uuringud on näidanud, et paljudel juhtudel on iga teine tarbija valmis maksma rohkem, et austada sotsiaalseid- ja keskkonnaprobleeme (Delpal, Hatchuel 2007; Gonzalez et al 2009 viidatud Shobeiri et al. 2016, 119) ning omistada tarbimisele suurem tähendus (Mohr et al. 200; Özçaglar-Toulouse 2009 viidatud Shobeiri et al. 2016, 120). Tarbijad on muutunud sotsiaalselt teadlikumaks ja seda ilmestab ka suurenenud tootevalik, mis annab inimestele võimaluse ostuotsuseid tehes oma

sotsiaalseid eelistusi avaldada (Auger et al. 2010 viidatud Prendergast et al. 2019, 146). Sotsiaalselt teadlik tarbija “võtab arvesse oma eratarbimise avalikke tagajärgi või üritab kasutada oma ostujõudu sotsiaalsete muutuste elluviimiseks” (Webster 1975 viidatud Prendergast et al. 2019, 146).

Sotsiaalselt teadlikel tarbijatel peab olema kolm omadust (*Ibid.*, 146):

- Nad märkavad sotsiaalset probleemi ja on motiveeritud ostma sellele reageerivaid tooteid või teenuseid;
- Nad tunnevad, et neil on jõud ühiskonda mõjutada;
- Nad on aktiivsed sotsiaalküsimustes ja kogukonna kaasamisel.

Vastutustundlik tarbimine põhineb tarbija tajutaval ettevõtte sotsiaalsel vastutusel ja selle alla kuuluvad (Francois–Lecompte, Roberts 2006, Webb et al. 2008 viidatud Prendergast et al. 2019, 147):

- Ringlussevõtt;
- Toodete kasutamise vältimine või minimeerimine nende keskkonnamõjude põhjal;
- Õiglase kaubanduse tooted;
- Loomade heaolu;
- Mahetooded.

Lisaks kuuluvad vastutustundliku tarbimise alla keskkonnakaitse, energiasääst, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete toetamine, riiklike kaubamärkide toetamine, väärkäitumise jälgimine ja tarbijate õiguste nõudmine, mõõdukas tarbimine, sotsiaalselt vastutustundlike ettevõtete toetamine ja vastutustundetule ettevõtlusele vastupanu osutamine. (Yan, She 2011 viidatud Shobeiri et al. 2016, 122)

“Tarbimine on sotsiaalkultuuriline kogemus, mis hõlmab tegevuse mõtestamist, identiteedi loomist, gruppi kuulumist ja sidet, mitte ainult individuaalset kognitiivset protsessi” (Arnould, Thompson 2005, Bagozzi 1975 viidatud Davies, Gutsche 2016, 1328). Eetiline tarbimine on uus tarbimisliik, mis võimaldab tarbijatel näidata vastupanu peavoolule (Craig-Lees, Hill 2002 viidatud Davies, Gutsche 2016, 1328), otsides eetilistel kaalutlustel aktiivselt alternatiive tavatoodetele (Bezençon, Blili 2010 viidatud Davies, Gutsche 2016, 1328).

Üliõpilaste vastutustundlikku tarbimist mõjutavad valikuvõimalused ja infrastruktuur ning sellega kaasnev ohverdamise aste (Hines et al. 1986, Stern 2000, Arbuthnott 2009 viidatud Zsóka et al. 2013, 127). “Üliõpilased võtavad kõige tõenäolisemalt ette tegevusi, mis nõuavad väiksemaid elustiili muutusi (näiteks ringlussevõtt, energia ja vee kokkuhoid, ühistranspordi kasutamine ning orgaaniliste, õiglase kaubanduse ja tervislike toodete ostmine)” (Kagawa 2007 viidatud Zsóka et al. 2013, 127). Üliõpilased tajuvad erinevate tegevuste negatiivset ja positiivset keskkonnamõju, kuid autoga liiklemisest loobumist, keskkonnamõjude maksustamist ja rangemaid keskkonnaalaseid eeskirju ei pooldata, kuna see mõjutaks negatiivselt nende rahalist olukorda ning mugavust. “Keskkonnaharidusel on kõige suurem potentsiaal käitumismuutuste soodustamiseks selliste tegevustega (näiteks vähem liha söömine või taastuvelektri eest rohkem maksmine), kus üliõpilastel on algselt madal valmisolek tegeleda, kuid kus tahe kasvab koos tegevuse tajutava kasulikkusega” (Boyes et al. 2008 viidatud Zsóka et al. 2013, 127).

Üliõpilaste vastutustundlik tarbimine sõltub samuti nende käitumiskontrollist. Võib eeldada, et kui kavatsus tarbida vastutustundlikult on loodud, inimesed vähemalt proovivad seda teha (Prendergast et al. 2019, 148). Kavatsus eelneb vahetult käitumisele (Ajzen, Fishbein 1980 viidatud Prendergast et al. 2019, 148), kuid tarbijate eetilised kavatsused ei tähenda alati ostukäitumist (Bray et al. 2011 viidatud Prendergast et al. 2019, 148). Ostuotsusel mängib lisaks eetilisele aspektile rolli ka hind, varasem kogemus, üldine hinnang, aeg, mugavus jne (Devinney et al. 2006 viidatud Prendergast et al. 2019, 148).

Ka üliõpilase veendumus selle kohta, kui keeruline või lihtne oleks muutusi käitumises läbi viia, mõjutab kavatsust tegeleda vastutustundliku tarbimisega. Käitumiskontrolli võivad aga segada väliseid tegureid (Ajzen 2005 viidatud Prendergast et al. 2019, 148) nagu ressursside ja võimaluste olemasolu. “Tarbijad, kes arvavad, et nad ei suuda mingil põhjusel vastutustundlikult tarbida, ei kavatse tõenäoliselt seda teha, isegi kui nad suhtuvad sellesse positiivselt ja tunnevad sotsiaalset survet vastutustundliku tarbimisega tegelemiseks.” (Prendergast et al. 2019, 148)

Samuti mõjutab üliõpilase käitumist ettekujutus sotsiaalsest survest tegutseda teatud viisil (Ajzen, Fishbein 1980 viidatud Prendergast et al. 2019, 148). Inimesed on tihti motiveeritud järgima oluliste eeskujude ootusi ja vastama tajutud sotsiaalsele survele, mis mõjutab positiivselt kavatsust tegeleda vastutustundliku tarbimisega (Prendergast et al. 2019, 148). Eeskujudeks võivad olla perekond, sõbrad, tuttavad kui ka ühiskond laiemalt (Fishbein, Ajzen 1975 viidatud Prendergast et al. 2019, 148).

Autor on esimeses peatükis teinud ülevaate eetikast ja selle probleemidest kõrgkoolides, mida uuritakse ka enda lõputöö raames Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna kontekstis. Eetika on osa inimese olemusest ja käitumisest ning sellepärast on eetiline aspekt osa kõigist töö alapeatükkidest, milleks on õppetöö, sotsiaalselt vastutust mõjutavad tegurid, ettevõtte sotsiaalne vastutus ning vastutustundlik tarbimine. Lisaks on autor välja toonud, mis iseloomustab üliõpilaste vastutustundlikku tarbimist ning erinevaid võimalusi selle integreerimiseks igapäevaellu. Samuti on selgitatud ettevõtte sotsiaalse vastutuse kasulikkust ettevõtte majandusteguritele ning organisatsioonide erinevaid võimalusi ennast ümbritseva heaolule kaasa aitamiseks. Töö autor loodab, et Tallinna Tehnikaülikoolist hariduse saanud tulevased ettevõtjad on eetilised ja sotsiaalselt vastutustundlikud nii isiklikes kui ettevõtte tegevustes. Töö teoreetiline osa on aluseks läbiviidud uuringule, millele teeb sissejuhatuse järgnev peatükk.

2. UURINGU LÄBIVIIMINE

2.1. Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna lühitutvustus

Majandusteaduskond kuulub Tallinna Tehnikaülikooli (TalTech), mis on asutatud 1918. aastal. TalTechis saab kõrgharidust kõigil astmetel inseneri- ja tehnikateadustes, infotehnoloogias, majanduses, loodusteadustes ja merenduses. Ülikoolis on 20 instituuti, sh Tartu, Virumaa ja IT kolledž. (Tallinna Tehnikaülikool)

TalTechi majandusteaduskond, kus on majandusharidust antud juba alates 1941. aastast, on Baltikumi juhtiv kõrghariduse andja majanduse, ärianduse, õiguse ja avaliku halduse valdkonnas. Teaduskond koosneb viiest instituudist, milleks on majandusanalüüsi ja rahanduse, R. Nurkse innovatsiooni ja valitsemise, õiguse ja ärikorralduse instituut, samuti keelte ja kommunikatsioonikeskus. Õppejõudude hulgas on rahvusvaheliselt tunnustatud tippteadlased ja oma valdkonna silmapaistvad praktikud nii Eestist kui välisriikidest, kes aitavad üliõpilastel omandada praktikas vajaminevaid teoreetilisi teadmisi ja oskuseid. Ligi 30% teaduskonna töötajatest on pärit väljastpoolt Eestit. (TalTech: majandusteaduskond)

Majandusteaduskonnas õpib 01.11.20 seisuga kokku 2522 õppurit, neist 1313 bakalaureuse-, 1101 magistri-, 83 doktori- ja 25 rakenduskõrgharidusõppes (ÕIS-2). Majandusteaduskond on Baltikumi kõige rahvusvahelisem õppehoone enam kui 700 välistudengiga rohkem kui 70 riigist (TalTech: majandusteaduskond).

2.2. Uuringu eesmärgi ja valimi kirjeldus

Kuna ühiskonnas esinevad probleemid on tihti seotud inimeste ebaeetilisusega (Dulzon et al. 2017), seadis töö autor eesmärgiks kaardistada Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna eesti õppekeelega bakalaureuse- ja magistriüliõpilaste eetilist suhtumist õppeprotsessi ja sotsiaalset vastutust ühiskonna ees, et teha ettepanekuid majandusteaduskonna juhtkonnale ja

õppejõududele üliõpilaste eetilise parendamiseks õppetöös ja keskkonnategevustes. Tulemused üliõpilaste eetika ja sotsiaalse vastutuse kohta võivad olla kasulikud tulevastele teema uurijatele ja õppejõududele ebaetilise käitumise vähendamiseks.

Eetika ja sotsiaalse vastutuse hindamiseks viis bakalaureusetöö autor läbi kvantitatiivse uuringu, kus saab vastused järgmistele uurimisküsimustele:

1. Millised on suurimad puudused eesti õppekeelega tudengite õppetööd puudutavas eetikas?
1. Milline on tudengite seisukoht sotsiaalse vastutuse teemadel?
2. Millised tegurid mõjutavad õpingute eetilist ja ühiskondlikku vastutustundlikkust?

Uuringu tugevus on mõjutatud küsitluse anonüümsusest ning vastajate hulgast, mis moodustab vähemuse majandusteaduskonna üliõpilastest. Oluliselt raskendas uuringu läbiviimist Covid-19 situatsioonist tingitud distants üliõpilaste ja töö autori vahel. Sel põhjusel oli inglise õppekeelega üliõpilasi raskem uuringusse kaasata ja tuli teha otsus viia läbi uuring eesti keeles. Majandusteaduskonnas õpib 01.11.20 seisuga bakalaureuse- ja magistriõppes kokku 2414 üliõpilast (ÕIS-2) ning neist 544 on välistudengid. Kuna töö autor viis küsitluse läbi eesti keeles, arvestati bakalaureuseõppe üldkogumiks 974 tudengit ja magistri omaks 896. Bakalaureuseõppe üldkogumist vastas küsitlusele 38% ja magistriõppes 28%.

Uurimisobjekti valikul lähtus autor peamiselt sellest, et on ise majandusteaduskonna üliõpilane ning on tähendanud enda ümber ebaetilist suhtumist õpingutesse ja keskkonda. Eetilisus on oluline iga elukutse juures, kuid on eriti tähtis, et just tulevased ettevõtjad, kes suuresti majanduserialadelt tulevad, peaksid eetilist oluliseks ja rakendaksid sotsiaalset vastutust ettevõtte igapäevatoos.

2.3. Uurimismeetodi ja -protsessi kirjeldus

Läbiviidavale uuringule on aluseks uuringu eesmärk ja uurimisküsimused. Andmete kogumiseks koostas töö autor ankeetküsimustiku, mis oli suunatud Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna eesti õppekeelega bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilastele. Küsimustik pealkirjaga “Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna eesti õppekeelega üliõpilaste eetiline suhtumine õpingutesse ja sotsiaalne vastutus ühiskonna ees” (vt Lisa 1) on kättesaadav

internetileheküljel: <https://forms.gle/MndkPnKWquj31A387>. Töö autor koostas küsimustiku Google Forms'i keskkonnas ning vastamine oli anonüümne.

Küsimustik võimaldab tulemusi kiirelt koguda ja kaasata võimalikult suur osa üliõpilastest. Enne küsimustiku laialisaatmist viis autor läbi pilootuuringu, et selgitada välja, kas küsimustikus olevad küsimused on arusaadavad. Saadud tagasiside põhjal selgus, et internetis koostatud küsimustik toimib korrektselt, kuid tehti täiendavaid muudatusi mõne küsimuse sõnastuses. Küsimustik saadeti osalejatele e-maili teel majandusteaduskonna deканаadi õppekonsultantide poolt. Andmete kogumisel tuli ette piiranguid, mis olid seotud vastajate aktiivsusega ja nii palus töö autor oma tuttavatel majandusteaduskonnast küsitlust nende endi õppesuuna ja -rühma kontekstis samuti jagada. Andmed koguti ajavahemikul 04.11-13.11.20.

Küsimustiku koostamisel tugines autor enda tähendustele ülikoolis ning töö teoreetilises osas käsitletud teadusartiklite sisule. Küsitluse puhul kasutati Likerti 1-5 skaalal hindamist, kus 5 – olen täiesti nõus 4 – pigem olen nõus 3- nii ja naa 2 – pigem ei ole nõus ja 1 – ei ole üldse nõus. Ühel juhul paluti 1-5 skaala hinnangut ka põhjendada. Neli küsimust olid vastusevariantidega, mille hulgas kolmel oli ka kasutusel lisa valikuvariant “muu”. Töös uuritakse üliõpilaste ebaausaid võtteid õpingutes, õpimotivatsiooni, sotsiaalset käitumist ja suhtumist, käitumisomadusi ning väärtuseid.

Küsimustiku ülesehitus koosneb kolmest osast, millest kaks jagunevad neljaks valdkonnaks. Esimeses osas on demograafilised ja üldistavad küsimused, mis on vajalikud näitajad vastuste liigitamiseks ja seoste loomiseks. Küsitlus koosneb lisaks taustinformatsioonile 25-st küsimusest ja väitest ning selle täitmine võtab aega kuni 10 minutit. Ankeetküsitluse teises osas keskendutakse ülikooli ja õpingutega seotud temadele. Töö autor keskendub tudengite õpimotivatsioonile väidetes 1-5, kus neljas väide põhineb Abdallah (2019) ja viies Dulzon et al. (2017) väitele. Isiklikule panusele õpingutes keskendutatakse väidetes 6-9. Küsimused 10-12 puudutavad üliõpilaste eetilist käitumist õpingutes, kus küsimus 11 toetub Abdallah (2019) ja Almasri, Tahat (2018) väidetele. Kolmandas osas uuritakse üliõpilaste sotsiaalset vastutust ja isikuomadusi. Väidete 13-15 põhjal hinnati üliõpilaste sotsiaalset ja keskkonnaalast suhtumist ning küsimuse 16 põhjal vastavat käitumist toetudes allikatele Jena, Chowdhury (2006), Shobeiri et al. (2016) ja Prendergast (2019). Küsimuses 17 uuriti eeskujude kohta toetudes allikale Prendergast et al. (2019). Väidetes 18-24 on tudengid hinnanud oma käitumisomadusi põhinedes allikale Crilly et al. (2008) ja 25. küsimus puudutab väärtuseid põhinedes Schwatzi (1992) teooriale.

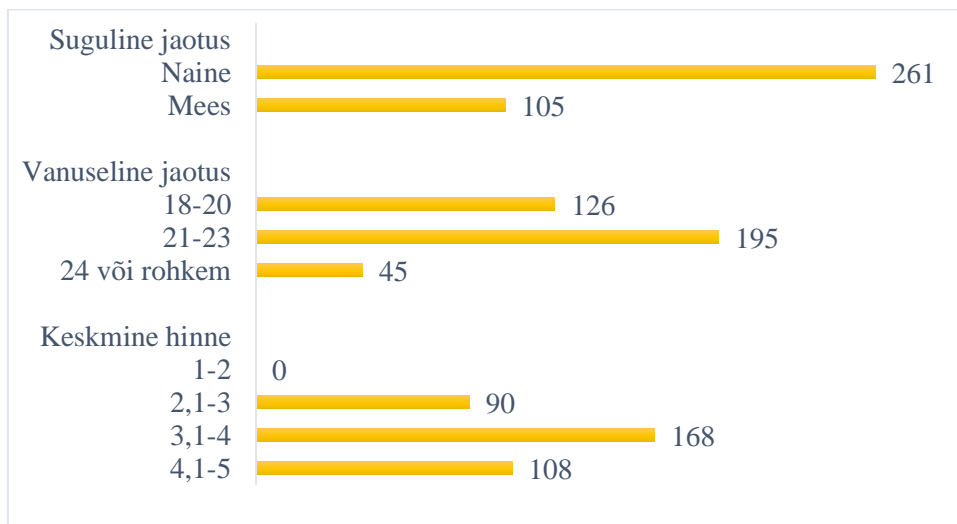
Tulemuste ja hinnangute analüüsimiseks kasutas autor statistilisi näitajaid nagu aritmeetiline keskmine ning standardhälve. Lisaks seoste analüüsimisele tegi autor järeldusi ja ettepanekuid majandusteaduskonna õppejõududele ja juhtkonnale eetiliste probleemide vähendamiseks õpingutes ja keskkonnateemades põhinedes küsimustikust saadud vastustele. Andmete analüüsimiseks ning jooniste koostamiseks kasutas autor Microsoft Exceli tarkvara.

3. Uuringu tulemuste arutelu, järeldused ja ettepanekud

3.1. Uuringu tulemused bakalaureuseõppes

Antud alapeatükis annab töö autor ülevaate küsitlusele vastanud bakalaureuseõppe üliõpilaste demograafilisest jagunemisest ning küsimuste vastuste ja esitatud väidete hinnangute jaotustest. Autor esitab vastuste põhjal ka omapoolsed järeldused.

Joonisel 2 on tehtud ülevaade küsitlusele vastanutest soo, vanuse ja keskmise hinde põhjal. 366 majandusteaduskonna bakalaureuseõppe üliõpilase hulgas oli 261 naist (71%) ja 105 meest (29%). Seega laekunud tagasisidet tuleks käsitleda eelkõige naiste seisukohast lähtuvalt ning saadud tulemused ei pruugi ühtida või väljendada teistes teaduskondades õppivate tudengite arvamusega eetilise käitumise ja sotsiaalse vastutuse osas.

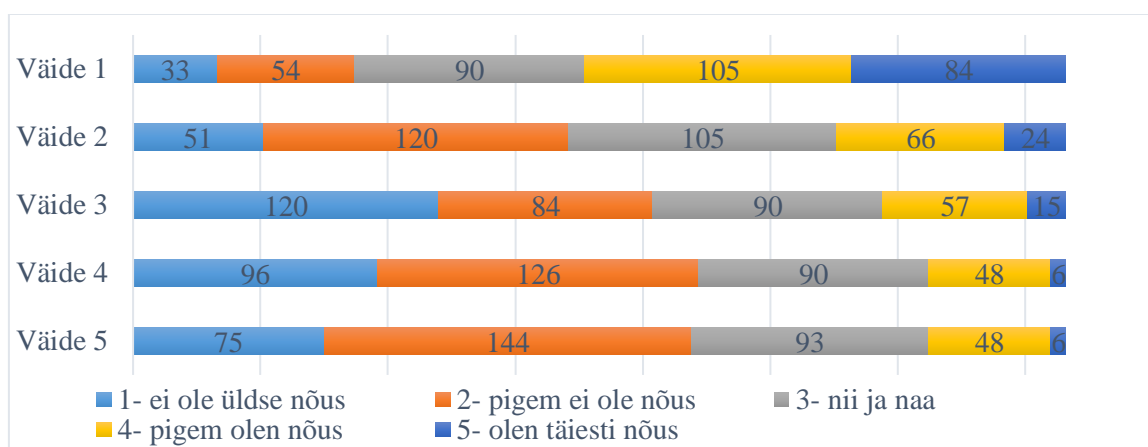

Joonis 2. Vastajate ülevaade bakalaureuseõppes
Allikas: (Autori koostatud)

53% vastuseid laekus tudengitelt, kes on vanuses 21-23 aastat. 34% tudengite vanuseks oli 18-20 aastat ning 12% vastanutest olid vanuses 24 või rohkem aastat. Vanuseline jaotus põhineb töö teoreetilises osas mainitud Arlow uuringus kasutatud vanuselisele jaotusele. Kõige enam laekus

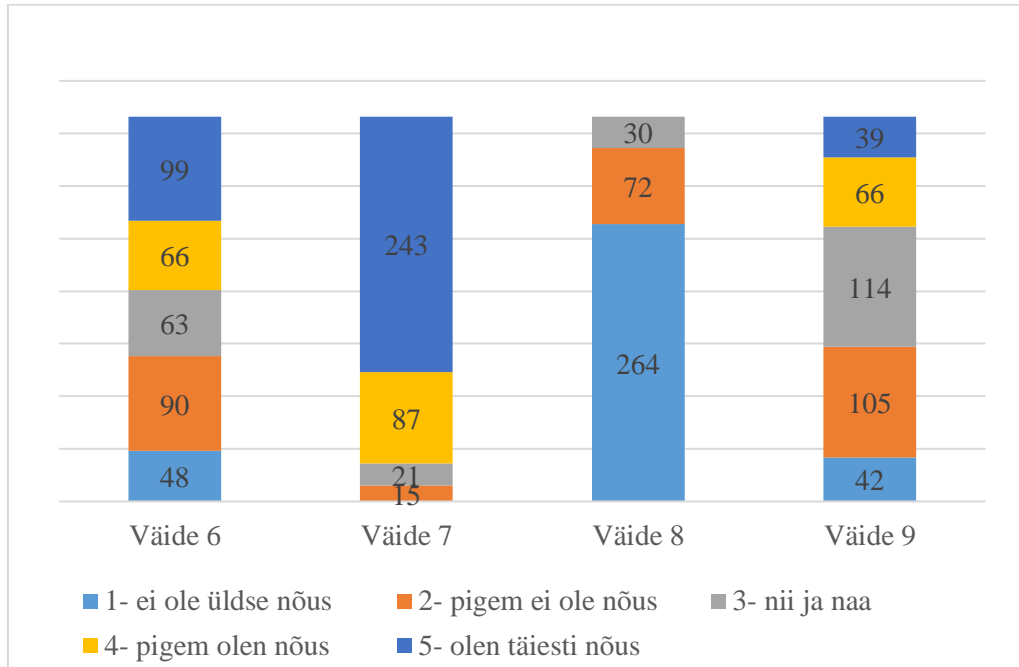
vastuseid üliõpilastelt, kelle keskmine hinne on vahemikus 3,1-4 (46%) ja 4,1-5 (30%). Keskmine hinne vahemikku 2,1-3 jäi 24% vastanuil ning vahemikku 1-2 ei jäänud mitte kellelgi.

Küsimustiku esimese valdkonna esimese ploki väidete eesmärgiks oli selgitada välja tudengite õpimotivatsioon. Joonisel 3 on näha vastajate hinnangute jaotus kuuele väitele õpimotivatsiooni osas. Väide 1 “Õpiksite praegu ülikoolis, kui see oleks ka tasuline” sai keskmiseks hindeks 3,4 punkti. Selgub, et 24% vastajatest ei oleks tõenäoliselt kõrgharidust omandamas, kui sellega kaasneks õppemaks. Väide 2 “Õpite ülikoolis pigem diplomi kui uute teadmiste pärast” sai hindeks 2,7 punkti. 25% vastanutest tunnistavad, et ülikoolis õppides motiveerib neid pigem kõrgharidust tõendav dokument kui uute teadmiste ja oskuste omandamine. Väide 3 “Õpite ülikoolis ühiskondliku surve tõttu” sai keskmiseks hindeks 2,4 punkti, mis tähendab, et sõbrad, pere ja ühiskond pigem noorte otsusele ülikoolitee osas mõju ei avalda. Kõigest 20% vastanutest on väitega pigem või täiesti nõus. Neljas väide “Edu seisneb pigem heades hinnetes kui ausas kursuse läbimises”, sai kõige madalama hinde - 2,3 punkti. Eetilisuse kohalt on positiivne, et väitele negatiivse hinnangu andnud 222 üliõpilast (61%) moodustavad vastanutest enamuse. Ploki viimane väide “Teie jaoks on raha, sotsiaalne staatus ja prestiiž tähtsamad moraalsest kaalutlustest” sai keskmiseks hindeks 2,4 punkti, mille madal hinnang kinnitab, et Tallinna Tehnikaülikooli tudengid peavad lugu moraalsest kaalutlustest. Väitele positiivselt vastanuid on sama vähe kui väite 4 puhul (15%). Kõigi väidete puhul on suur hulk keskmiseid hinnanguid, mis tähendab, et moraali ja eetilisuse seisukohad pole paljudel täielikult välja kujunenud ning otsuseid langetatakse vastavalt olukorrale, olles vahel eetilised ja vahel mitte. Tulemustest võib järeldada, et paljusid tudengeid oleks võimalik mõjutada moraalsemalt käituma.

Joonis 3. Bakalaureusetudengite hinnang õpimotivatsioonile
Allikas: (Autori koostatud)

Sama valdkonna teise ploki küsimuste eesmärgiks oli selgitada välja üliõpilaste panus igapäevasesse õppetöösse ja läbi selle lugupidamine õppejõududesse. Joonisel 4 on välja toodud eetilise suhtumise ploki iga väite näitajad. Kuues väide “Osaletе kõikides loengutes (va erijuhtudel)” sai hindeks 3,2 punkti. Suurim osakaal on positiivsetel hinnangutel, kuid 38% vastanutest, kes väitega pigem või üldse nõus pole, võib kohata pigem semestri esimestes loengutes, kuid harva selle keskel ja lõpu poole. Väide 7 “Esitate kodutööd alati õigeaegselt” sai ploki kõrgeima hinde (4,5 punkti), mis tähendab, et tööde õigeaegse esitamise kohta õppejõududel pretensioone palju ei tohiks olla. 6% hindasid väidet “3-nii ja naa” ning 4% pigem õigeaegselt töid ei esita. Väide 8 “Teataksite kaasüliõpilasest, keda nägite spikerdamas” sai hindeks ploki madalaima skoori (1,4 punkti), mis näitab, et üliõpilased on kokkuhoidvad ning teistele halba ei soovi. Kokku on negatiivselt vastanud 92%. Väide 9 “Panustate õppesse isiklikku õppimise aega vastavalt aine EAP suurusele” sai hindeks 2,9 punkti. Kõige suurem vastanute hulk (31%) tuli hinnangule “3-nii ja naa”, mille põhjuseks võib pidada paljude ainete keerukuse mittevastavust EAP-de suurusele. Kokku positiivselt vastasid väitele 29% tudengitest ning negatiivselt 40%. Tulemustest võib järeldada, et üliõpilased suhtuvad eetilisemalt aspektidesse, mis otseselt võivad nende hindeid mõjutada (nt kodutööde õigeaegne esitamine) ning vähem aspektidesse, mis mõjutavad hindeid kaudselt (nt loengutes osalemine).

Joonis 4. Bakalaureusetudengite hinnang eetilisele suhtumisele õpingutes
Allikas: (Autori koostatud)

Järgnevalt on töö autor teinud ülevaate, kuidas õpimotivatsioon ja loengutes osalemine on seotud keskmise hinne, soo ning vanusega (vt Tabel 1). Arvutatud on hinnangute aritmeetilised keskmised ja standardhälbed. Tulemustest selgub, et madalama keskmise hindega (2,1-3) üliõpilased käivad loengutes harvem kohal ning pole kuigi motiveeritud uusi teadmisi omandama (keskmine hinnang 3,07). Kui madalama keskmise hindega tudengid käivad vähem ülikoolis kohal, siis kõrgema keskmise hindega üliõpilased kasutavad hindelistes töödes rohkem ebaausaid võtteid. Samuti saab välja tuua, et kuigi naised on meestest pisut motiveeritumad loengutes kohal käima (vahe 0,26 punkti), on nad tulemuste põhjal uutest teadmistest vähem motiveeritud kui mehed (vahe 0,34 punkti). Hinnangute võrdlemisi väike vahe näitab, et meeste ja naiste motiveeritus nendes aspektides on tegelikult üsna sarnane. Naiste kõrgem eetilisuus tuleb selgemalt välja kõrgema hinnanguga aususele, mis kaalub üle paremad hinded. Noorem vanus soosib aktiivsemat loengutes osalemist, kuid kõrgem vanus õppimist teadmiste pärast ning ausust õpingutes. Vanema vanusegrupi väiksem osalus loengutes võib olla tingitud suuremast tööhõivest.

Tabel 1. Õpimotivatsiooni seos keskmise hinne, soo ja vanusega bakalaureuseõppes

Keskmine hinne	Osalemine kõikides loengutes (va eriolukorras)	Õppimine diplomi pärast mitte teadmiste pärast	Edu seisneb heades hinnetes mitte aususes
2,1-3	2,6 (SD=1,43)	3,07 (SD=1,21)	2,03 (SD=0,83)
3,1-4	3,16 (SD=1,32)	2,7 (SD=1,07)	2,43 (SD=1,18)
4,1-5	3,81 (SD=1,29)	2,42 (SD=1,01)	2,31 (SD=0,94)
Sugu	-	-	-
Naine	3,29 (SD=1,35)	2,8 (SD=1,1)	2,09 (SD=0,92)
Mees	3,03 (SD=1,54)	2,46 (SD=1,1)	2,8 (SD=1,17)
Vanus	-	-	-
18-20	3,62 (SD=1,45)	2,93 (SD=1,01)	2,52 (SD=0,98)
21-23	2,94 (SD=1,31)	2,55 (SD=1,15)	2,25 (SD=1,1)
24 või rohkem	3,27 (SD=1,44)	2,73 (SD=1,12)	1,87 (SD=0,81)

Allikas: (Autori koostatud)

Teise valdkonna küsimuste eesmärgiks oli kaardistada levivad ebaausad võtted, mida õpingutes kasutatakse, ja nende põhjused. Üliõpilastelt küsiti esmalt, milliseid ebaausaid võtteid nad ülikoolis on kasutanud ning vastanutest 44% tunnistavad, et on õpitulemustele kaasa aidanud mittelubatud abivahendeid või kursusekaaslaste abi kasutades. 88% juhtudest on see seotud hindeliste tööde kirjutamisega (vt Tabel 2). Tulemustest võib järeldada, et Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna bakalaureuseõppes on eesti õppekeelega üliõpilaste seas

siiski ebaausad võtted suurel määral kasutusel, kuid olukord võrreldes välismaa ülikoolidega, kus ebaausaid võtteid eksamite tegemisel tunnistavad 80% tudengitest (Abdallah 2019, 20), on siiski parem. Kuna kõik vastusevariandid peale “eksamitel/kontrolltöödel lubamata abimaterjalide kasutamise”, “õppejõule valetamise” ja “plagiaaditööde esitamise” on lisatud kasutades variandi “muu” võimalust, võib eeldada, et needki ebaausad võtted on tegelikkuses rohkem levinud.

Tabel 2. Ebaausad võtted bakalaureuseõppes

<i>Milliseid ebaausaid võtteid olete õpingutes kasutanud?</i>	Vastajate arv
Ei ole kasutanud ebaausaid võtteid	204
Eksamitel/kontrolltöödel lubamata abimaterjalide kasutamine	129
Õppejõule valetamine	12
Plagiaaditööde esitamine	3
Kaasüliõpilasega suhtlemine eksami/töö ajal	12
Vahepeal teiste pealt vaadanud	3
Ise abi andmine mittelubatud aegadel	3
Olen nõu ja abi küsinud teistelt õpilastelt kodutöid tehes	6
Kontrolltöö küsimuste ja vastuste jagamine kursusakaaslastega	3

Allikas: (Autori koostatud)

Teise küsimusega paluti vastajatel välja tuua põhjused ebaausate võtete kasutamiseks õpingutes. Vastused ja nende näitajad on näha tabelis 3.

Tabel 3. Põhjused ebaeetiliste võtete kasutamiseks bakalaureuseõppes

<i>Miks olete kasutanud ebaausaid võtteid õpingutes?</i>	Vastajate arv
Edu seisneb pigem heades hinnetes kui ausas kursuse läbimises	30
Töenäosus vahele jääda on väike	57
Materjalid on avalikud internetis	45
Ligipääsuvõimalus tehnoloogiale eksami/kontrolltöö ajal	75
Polnud aega õppida/kodutööd teha	18
Harjumus sai alguse juba kesk/põhikoolis	33
Aine on keeruline ja ei paku huvi	12
Ise ei osanud	3
Kõik ei püsi meeles	12
Koos tehes õpib rohkem	3

Allikas: (Autori koostatud)

Selgelt kerkisid esile ligipääsuvõimalus tehnoloogiale (46%), väike tõenäosus vahele jääda (35%) ning materjalide avalikkus internetis (28%). 20% üliõpilaste puhul leiab kinnitust teooria, et harjumus spikerdada saab tihti alguse juba põhi- või keskkoolist kandudes üle ülikooli. Põhjused “aine on keeruline ja ei paku huvi”, “ise ei osanud”, “kõik ei püsi meeles” ja “koos tehes õpib rohkem” on vastanute endi poolt lisatud kasutades varianti “muu” ning võivad tegelikkuses olla põhjuseks ebaeetilisele käitumisele sagedamini. Tulemused näitavad, et õppemaht jääb paljude tudengite jaoks liiga suureks ning püüdlemine parema hinde poole kaalub üle moraalsed kaalutlused.

Paljude majanduserialade õppekavades on sees kohustuslik eetika või ärieetika aine. Teise valdkonna viimase küsimusega uuriti, kui suur mõju on eetika õpetamisel olnud vastajate väärtushinnangutele. Vastust paluti parema ülevaate saamiseks ka põhjendada. Küsimus paluti vahele jätta üliõpilastel, kellel vastavat ainet pole olnud ning kokku vastas küsimusele 123 tudengit. Tabelis 4 on ülevaade saadud vastustest ja valitud põhjendustest.

Tabel 4. Eetika aine mõju bakalaureusetudengite väärtushinnangutele

Hinnang eetika õpetamise mõjule väärtushinnangutele	Vastajate arv	Põhjendused
1	27	Õppejõul puudus piisav kompetents. Liiga abstraktne teema. Aine oli väga üldine, ei pannud mõtlema ega mõjutanud. Enda väärtushinnangud olid juba eelnevalt põhjalikult välja kujunenud. Ei mäleta aimest midagi.
2	36	Ülikoolis õpitu kipub ununema. Euroopa eetikakomisjoni poolt koostatud 400-leheliste juhendite lugemine ei anna midagi. Eetilised väärtused nii tavaelus kui ärimaailmas olid varasemalt olemas ja ei muutunud.
3	36	Ei saanud midagi uut teada aimest, aine oli pinnapealne ja loogiline. Ei mäleta aimest palju.
4	18	Aine pani mõtlema erinevatele huvitavatele aspektidele (nt mõni tegu on eetiline aga ebaseaduslik; kas on sobiv kasutada ebaeetilisi võtteid heade eesmärkide saavutamiseks). Meeldis, et rääkisime päevakajalistest juhtumitest ning keskkonnateemadel, sest antud aines vaadatud film pani sügavalt mõtlema sellele, millise jälje mina keskkonnale jätan ja kuidas seda oleks võimalik vähendada. Annab lisaks haridusele ülikooli lõpetajale ka harituse. Oma väärtushinnangute kinnitamine.
5	6	Eetilisus on midagi, mis võib tunduda loomulik ja üheselt mõistetav seni, kuni tekib eetiline konflikt. Seega pean väga oluliseks eetiliste küsimuste üle arutlemist suuremas ringis (ülikoolis), kus on inimesed erineva tausta ja väärtushinnangutega. Tunnen, et mu väärtushinnangud alles arenevad ja ei ole lõplikult välja kujunenud. Ärieetika ainel oli kindlasti roll mu väärtushinnangutele nii koolis kui tööelus.

Allikas: (Autori koostatud)

Tulemustest võib järeldada, et eetika õpetamine senisel moel oma eesmärgi ei teeni ja vajab uudsemat lähenemist (keskmine hinne 2,5 punkti). Vastustest selgub, et aines käsitletu läheb üliõpilastel meelest ning jääb nõrgaks mõjutamaks nende juba välja kujunenud eetilistust.

Küsimustiku kolmanda valdkonna esimese ploki väidete eesmärgiks oli välja selgitada üliõpilaste suhtumine ettevõtte sotsiaalsesse vastutusse ning keskkonnatundlikkus. Väiteid analüüsiti seoses soo ja vanusega ning arutati aritmeetilised keskmised ning standardhälbed (vt Tabel 5). Selgub, et naised on keskkonnaprobleemidele tundlikumad ning panustavad sotsiaalsesse heaolusse rohkem kui mehed. Vanuse kasvades kasvab ka mure ennast ümbritseva suhtes ning märkimisväärne on 24-aastaste ja vanemate suhtumine ettevõtte sotsiaalse vastutuse olulisusesse, mille keskmine hinnang on 4,3 punkti 5-st. Samuti on see vanusegrupp väga ühte meelt, mida iseloomustab standardhälve 0,47. Tulemustest võib järeldada, et vastanud saavad aru teema olulisusest ning omavad pigem positiivset suhtumist sotsiaalsesse ja keskkondlikku heaolusse. Seega tulevikus võivad praegused üliõpilased anda oma tugeva panuse ettevõtete sotsiaalset vastutust edendades ning olla eeskujudeks enda lähedastele.

Tabel 5. Sotsiaalse vastutuse seos soo ja vanusega bakalaureuseõppes

Sugu	Valmidus maksta rohkem ettevõtte sotsiaalse vastutusega tegelevate ettevõtete toodete/teenuste eest	Tundlikkus keskkonnaprobleemidele	Ettevõtte sotsiaalse vastutuse olulisus
Naine	3,41 (SD=1,13)	3,66 (SD=0,99)	3,57 (SD=1,08)
Mees	2,51 (SD=1,08)	3,0 (SD=1,12)	3,0 (SD=1,01)
Vanus	-	-	-
18-20	2,88 (SD=1,12)	3,33 (SD=1,06)	3,33 (SD=1,11)
21-23	3,14 (SD=1,18)	3,38 (SD=1,05)	3,25 (SD=1,08)
24 või rohkem	4,0 (SD=1,03)	4,2 (SD=0,91)	4,33 (SD=0,47)

Allikas: (Autori koostatud)

Kolmanda valdkonna esimese küsimuse eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid konkreetseid tegevusi igapäevases elus rakendatakse keskkonna heaolu nimel. Tabelis 6 on ülevaade saadud vastustest. Tulemustest selgub, et peamised tegevused on mitte prügi maha viskamine (86%), ühekordsete tarbeesemete asemel korduvkasutatavate alternatiivide kasutamine (77%), prügi sorteerimine (70%), mõõdukas tarbimine (70%), ringlussevõtt (67%) ning taaskasutus (60%). Selgub, et kõik vastanud panustavad ühel või teisel moel keskkonna heaolusse ning populaarsemad variandid on sellised, mis lisakulutusi ei nõua ja ilmestavad hinnatundlikke üliõpilasi.

Tabel 6. Bakalaureusetudengite panus sotsiaalsesse heaolusse

<i>Milline on Teie panus sotsiaalsesse heaolusse?</i>	Vastanute arv
Prügi sorteerimine	258
Ei viska prügi maha	315
Tarbite mahepõllundustooteid	90
Kasutate korduvkasutatavad alternatiive ühekordseltele toodetele	282
Taaskasutus (riided, aksessuaarid, mööbel)	219
Ringlussevõtt (elektroonika, taara)	246
Toodete kasutamise vältimine või minimeerimine nende keskkonnamõjude põhjal	114
Tarbite õiglase kaubanduse tooteid	111
Sõidate elektri- või hübriidsõidukiga/ühistranspordiga/rattaga vms	177
Riiklike kaubamärkide toetamine	129
Väärkäitumise jälgimine ja tarbijate õiguste nõudmine	66
Mõõdukas tarbimine	258
Vastutustundetule ettevõtlusele vastupanu osutamine	27

Allikas: (Autori koostatud)

Järgneva küsimuse eesmärgiks oli tõestada Prendergast et al. (2019) väite paikapidavus, et eeskujude olemasolu mõjutab positiivselt üliõpilaste vastutustundlikku tarbimist ning jätkusuutlikku eluviisi. Tabelis 7 on autor teinud ülevaate eeskujude jaotusest ja seosest üliõpilaste keskkonnatundlikkusega aritmeetiliste keskmiste ja standardhälvete abil.

Tabel 7. Eeskujude seos tundlikkusega keskkonnaprobleemidele bakalaureuseõppes

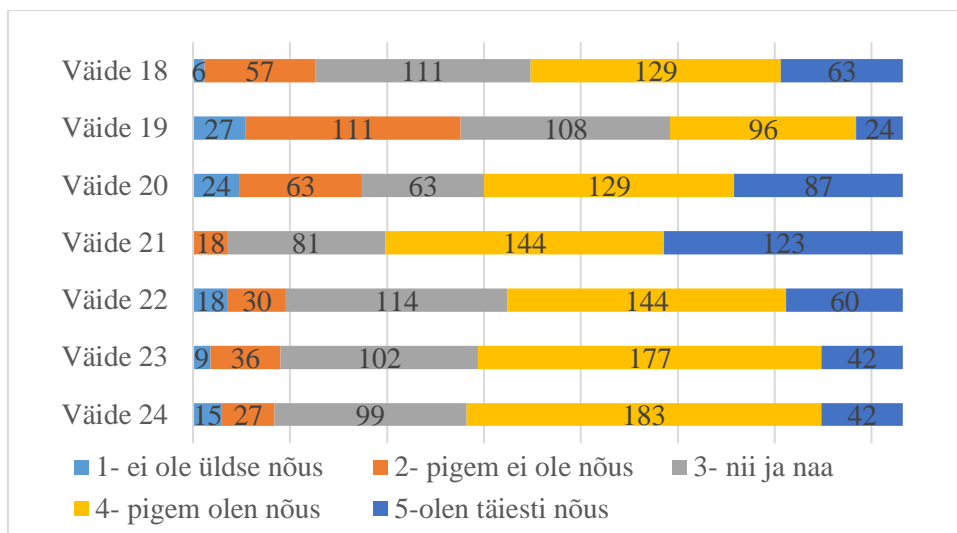
Eeskujud	Vastajate arv	Tundlikkus keskkonnaprobleemidele
Perekonnaliige	114	3,68 (SD=0,92)
Sõber	126	3,79 (SD=0,77)
Tuttav	63	3,81 (SD=0,85)
Ühiskond laiemalt	117	3,87 (SD=0,79)
Kuulsused	2	4,5 (SD=0,5)
Tööandja	1	2,0 (SD=0)
Ei ole eeskujusid	93	3,0 (SD=1,16)

Allikas: (Autori koostatud)

Tulemustest selgub, et teooria peab paika ning kõikide eeskujude olemasolul on hinnatud keskkonnatundlikkus kõrgem kui nende puudumisel. Hinnangud eeskujudele nagu kuulsused (2 vastanut) ja tööandja (1 vastanu) pole üksikute vastuste tõttu piisavad üldiste järelduste

tegemiseks. Tulemustest on näha, et ühiskonnal on suurim mõju (3,87 punkti) ning sellest võib järeldada, et ühiskondlikud kampaaniad on senini olnud edukad ning võiks toimuda tihedamini. Üldiselt on vahe eeskujude mõjul siiski väike, kuid olemasolu oluline.

Neljanda kategooria väidete eesmärk oli välja selgitada üliõpilaste hinnangud käitumisomadustele, mis mõjutavad sotsiaalset vastutustunnet. Hinnangute näitajad on näha joonisel 5. Sotsiaalset vastutustunnet soosivad positiivsed hinnangud väidete 18, 20, 21 ja 23 ning negatiivsed hinnangud väidetele 19, 22 ja 24. Väide 18 “Teid tabab tihti positiivne afekt” sai hindeks 3,5 punkti. Kokku 52% vastanutest tabab tihti positiivne afekt ning tõenäoliselt on nad ka sotsiaalsetest teemadest huvitatud. Vastupidine väide “Teid tabab tihti negatiivne afekt” sai 0,6 punkti madalama hinde - 2,9 punkti. Väide 20 “Tunnete oma ebamoraalsete tegude pärast süütunnet/häbi” sai sama keskmise skoori väitega 18 (3,5 punkti) ja kokku positiivselt vastas sellele 59% üliõpilastest. Väide 21 “Teil on kõrge moraalitunne” sai keskmiseks hindeks ploki kõrgeima skoori (4 punkti) ning kõigest 27% tunnistab, et moraalitunne on neil pigem või väga madal. Väide 22 “Kõige olulisem on, et tegevuse tulud kaaluksid üle kulud” sai hinnanguks samuti 3,5 punkti ning on loogiline, et suuremat osa (56%) majandusteaduskonna üliõpilastest iseloomustab majanduslik arutluskäik. Kõigest 13% ei pea rahalist aspekti alati kõige olulisemaks. Väide 23 “Oma tegevustes lähtute selle mõjust enda mainele” sai keskmiseks hindeks 3,6 ning mainepõhine arutluskäik on omane kokku 60% üliõpilastest, kellele lisaks 28% lähtuvad mainest teatud olukordades samuti. Vaid 12% ei hooli isiklikust mainest ning käituvad nii nagu ise paremaks arvavad. Väide “Oma tegevustes lähtute peamiselt reeglitest ja seadustest” sai sama keskmise tulemuse kui väide 23. Positiivse hinnangu andnud üliõpilaste arv selle väite puhul kasvas 6 võrra ning negatiivse hinnangu andnud vähenes 3 võrra. Kokkuvõttes võib öelda, et neljast käitumisomadusest, mis sotsiaalset vastutustunnet soosivad, said kõik keskmisest kõrgema tulemuse. Kolmest omadusest, mis vastupidist mõju avaldavad, sai keskmisest tulemusest madalama üks. Tulemustest võib järeldada, et eesti õppekeelega üliõpilased on sotsiaalsetest teemadest huvitatud, kuid neile mitte pühendunud. See, milline käitumisomadus olenevalt muudest faktoritest tugevamat mõju avaldab, mõjutab ka sotsiaalselt vastutustundlikku käitumist.

Joonis 5. Käitumisomaduste jaotus bakalaureuseõppes

Allikas: (Autori koostatud)

Küsitluse viimase küsimuse eesmärgiks oli uurida seost üliõpilaste väärtuste ja keskkonnatundlikkuse vahel. Üliõpilastelt küsiti, milline Schwartzi (1992) väärtustest nende kohta kõige paremini sobib ning vastuste jaotus on näha tabelis 8.

Tabel 8. Schwartzi väärtuste seos tundlikkusega keskkonnaprobleemidele bakalaureuseõppes

Schwartzi väärtused	Vastanute arv	Tundlikkus keskkonnaprobleemidele
Võim	15	1,8 (SD=0,98)
Saavutus	90	3,53 (SD=0,92)
Hedonism	75	3,64 (SD=1,05)
Stimulatsioon	15	3,4 (SD=1,36)
Enesemääratlemine	39	3,38 (SD=1,15)
Universaalsus	24	4,0 (SD=0,71)
Heatahtlikkus	93	3,45 (SD=0,94)
Traditsioon	6	3,0 (SD=1,0)
Konformsus	0	-
Turvalisus	9	3,67 (SD=1,25)

Allikas: (Autori koostatud)

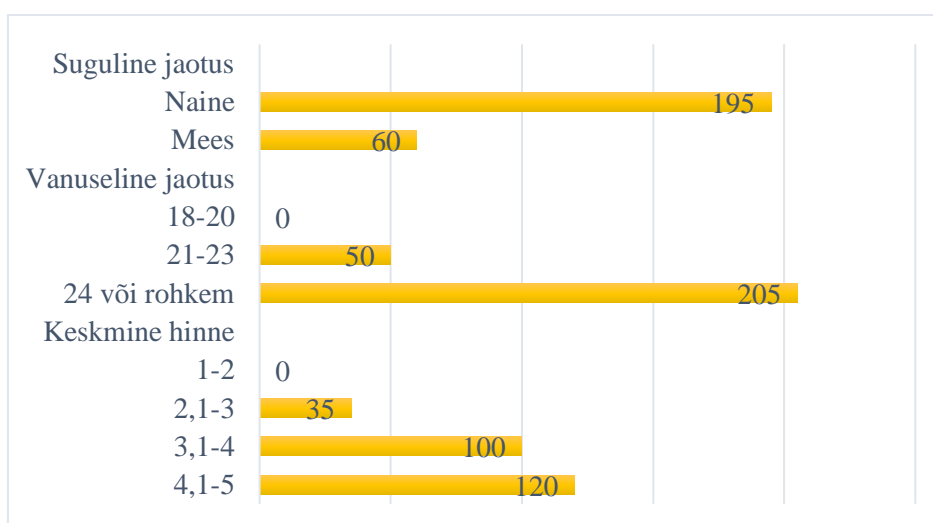
Sotsiaalselt fookust väljendavad väärtused (universaalsus, heatahtlikkus, traditsioon ja konformsus) said keskmiseks hindeks 3,53 punkti, mis on kõrgem enesekeskset fookust väljendavatest väärtustest (võim, saavutus, hedonism, stimulatsioon ja enesemääratlemine), mille keskmiseks hindeks on 3,15 punkti. Siiski valisid suurem osa (64% vastajatest) enese kohta

sobivaimaks väärtuseks sotsiaalselt vastutustunnet mitte toetava omaduse (kokku 234 vastajat). 132 vastajat ehk 36% peab enda kohta sobivaimaks sotsiaalselt vastutustunnet toetavat väärtust. Standardhälvetest on näha, et kõige enam on ühel meelel universaalsust hindavad üliõpilased (SD=0,71), kes oma keskkonnatundlikkust ka kõige kõrgemalt hindavad (4 punkti 5-st). Kõige vähem on ühel meelel üliõpilased, kes väärtustavad stimulatsiooni (SD=1,36). Kõige madalamalt hindavad oma keskkonnatundlikkust võimu väärtustega tudengid. Kõige rohkem esindatud väärtused vastanute seas on heatahtlikkus (93 vastanut) ja saavutus (90 vastanut). Vastustest võib järeldada, et ka keskkonnaväärtusi mitte soovivate väärtustega üliõpilased võivad olla tundlikud keskkonnaprobleemidele. Seda on hästi näha hedonismi ja saavutuse väärtustega üliõpilaste puhul, kes vastavalt hindasid oma keskkonnatundlikkust 3,64 ja 3,53 punktile. See võib olla tingitud tänu eeskujude olemasolule.

3.2. Uuringu tulemused magistriõppes

Järgnevalt teeb töö autor ülevaate küsitlusele vastanud magistriõppe üliõpilaste demograafilisest jagunemisest, küsimuste vastuste jaotustest ning hinnangutest esitatud väidetele. Vastuseid analüüsitakse ja võrreldakse bakalaureuseõppe tulemustega.

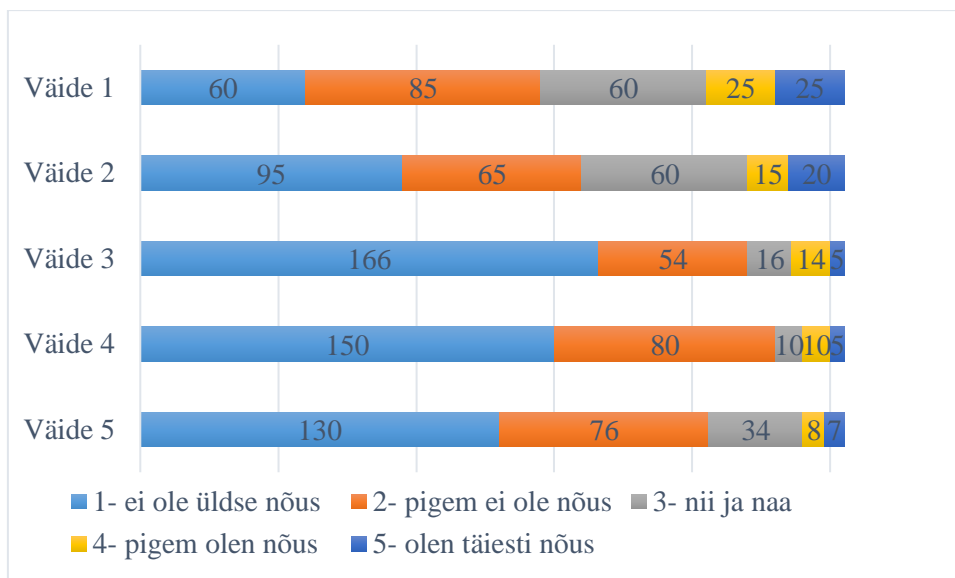
Joonisel 6 on näha vastanute jagunemine soo, vanuse ja keskmise hinde põhjal. Kokku vastanutest õpivad magistritasemel 255 üliõpilast.

Joonis 6. Vastajate ülevaade magistriõppes
Allikas: (Autori koostatud)

Magistrantide hulgas oli 195 naist ja 60 meest. See tähendab, et tulemused on suuresti mõjutatud naiste hinnangutest moodustades 76% valimist. Enamus vastuseid (80%) laekus üliõpilastelt, kes on vanuses 24 või rohkem. 20% vastanud üliõpilaste vanuseks on 21-23 aastat. Kõige enam laekus vastuseid tudengitelt, kelle keskmine hinne on vahemikus 4,1-5 (47%) ja 3,1-4 (39%). Keskmine hinne vahemikku 2,1-3 jääb 14% vastanuil.

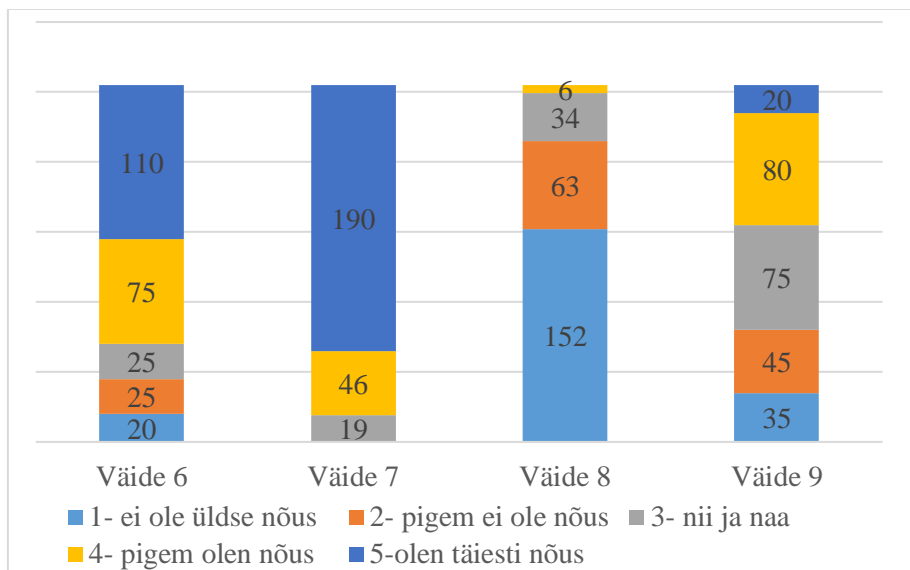
Esimese valdkonna hinnangud õpimotivatsioonile magistrantide poolt on kujutatud joonisel 7. Väide 1 “Õpiksite praegu ülikoolis, kui see oleks ka tasuline” sai keskmiseks hindeks 2,5 punkti, mis on 0,9 punkti võrra madalam tulemus kui bakalaureuseõppe üliõpilastel. Väide 2 “Õpite ülikoolis pigem diplomi kui uute teadmiste pärast” sai hindeks 2,2 punkti, mis on 0,5 punkti võrra madalam tulemus kui bakalaureuseüliõpilastel ja näitab, et magistriõppesse astutakse sisse pigem siiski eesmärgiga edendada enese professionaalsust. Väitega on täiesti nõus vaid 20 ja pigem nõus 15 magistranti, mis on vastanutest 14%. Väide 3 “Õpite ülikoolis ühiskondliku surve tõttu” sai hindeks madalaima tulemuse - 1,6 punkti, mis on samuti madalam kui bakalaureuseõppes (vahe 0,8 punkti). Kuna esimese taseme kõrgharidus on neil omandatud, siis otsus jätkata õpingutega on tulnud pigem enese soovist või vajadusest 86% vastanute puhul, kes väitele negatiivselt vastasid. Väide 4 “Edu seisneb pigem heades hinnetes kui ausas kursuse läbimises” sai võrdväärse hinnangu väitega 3 (1,6 punkti), mis ilmestab seda, et magistrandid on oma erialast sisuliselt huvitatud ja nii on nad motiveeritud ainete sisu päriselt selgeks saama. Tulemus on 0,7 punkti madalam bakalaureuseõppes. Väide 5 “Teie jaoks on raha, sotsiaalne staatus ja prestiiž tähtsamad moraalsetest kaalutlustest” sai hindeks 1,8 punkti (vahe bakalaureusetasemega -0,6 punkti), millest väljendub magistrantide veelgi kõrgem moraalitunne. Tulemustest võib järeldada, et õpimotivatsiooni osas said magistrandid bakalaureuseõppe tudengitest parema tulemuse kõigi väidete osas. Kuna magistriõppes on tõenäoliselt rohkem töötavaid ning lastega üliõpilasi, on kindlasti raskem leida töö- ja eraelu kõrvalt aega teise astme kõrghariduse omandamiseks. Kui selline otsus on juba tehtud, peab see oma eesmärgi teenima ja nii on magistrandid ka õpingutes motiveeritumad.

Joonis 7. Magistritudengite hinnang õpimotivatsioonile

Allikas: (Autori koostatud)

Esimese valdkonna teise ploki väidete hinnangud joonisel 8 iseloomustavad magistrantide panust õppesse. Väide 6 “Osalet kõikides loengutes (va erijuhtudel)” keskmine hinne on 3,9 punkti, mis iseloomustab kõrget osalusmäära tundides ja on 0,7 punkti kõrgem esimese taseme kõrgharidust omandavatest üliõpilastest. Seitsmes väide “Esitate kodutööd alati õigeaegselt” sai sarnaselt bakalaureusetasemele grupi kõrgeima hinnangu (4,7 punkti) ning ilmestab veelgi suuremat kokkulepetest kinnipidamist (vahe +0,2 punkti). Ühtegi negatiivset hinnangut väitele ei tulnud ning peale 7% vastanu, kes mõnikord tõesti õigeaegselt töid ei esita, on kohusetundlikud ülejäänud 93% positiivse hinnangu andud magistranti. Väide 8 “Teataksite kaasüliõpilasest, keda nägite spikerdamas” sai keskmiseks hindeks ploki madalaima tulemuse - 1,6 punkti. See tähendab, et spikerdamise avastamine jääb ka selles astmes õppejõudude teha ning üliõpilased teineteise peale ei kaeba. Siiski on tulemus bakalaureuseõppega võrreldes 0,2 punkti võrra kõrgem, mis tuleneb kuuest vastanust, kes pigem annaksid õppejõule ebaausatest kaasüliõpilastest märku ning keda bakalaureusetasemes polnud ühtegi. Ka 13% vastanutest pooldaksid mõnes olukorras vaikimist ning mõnes rääkimist. Ploki viimane väide “Panustate õppesse isiklikku õppimise aega vastavalt aine EAP suurusele” sai hindeks bakalaureuseõppega võrreldes 0,1 võrra kõrgema tulemuse - 3 punkti. Keskmise tulemuse põhjuseks võib, nagu ka bakalaureuseõppe puhul, olla ainete mittevastavus EAP suurusele või mängida rolli aine huvitavus. Siiski on väitele positiivselt vastanuid 20 võrra rohkem kui negatiivselt. Tulemustest saab järeldada, et magistrandid suhtuvad eetilisemalt õppejõududesse käies rohkem loengutes kohal, pidades kokkulepetest paremini kinni ning panustades rohkem aega õppimisesse.

Joonis 8. Magistritudengite hinnang eetilisele suhtumisele õpingutes
Allikas: (Autori koostatud)

Kuna naiste osakaal ning vanus 24 või rohkem on suures enamuses ja mõjutavad tugevalt keskmiseid tulemusi, on tabelis 9 välja toodud kolme väite puhul seos vanuse, soo ja keskmise hindega. Arvutati aritmeetilised keskmised ja standardhälbed. Tulemustest on näha, et kõrgemal keskmisel hindel on selge positiivne seos loengutes osalemisega ning õppimisega teadmiste pärast. Kõrgeima tulemuse väitele, et edu seisneb pigem heades hinnetes kui aususes, andsid vastanud, kes õpivad hinnete vahemikus 3,1-4, sama oli ka bakalaureuseõppe puhul. Võib järeldada, et niigi madalatele hinnetele õppivad üliõpilased on teinud teadliku otsuse vähem õpingutesse panustada ning kõrgeimatele hinnetele õppivad tudengid on piisavalt motiveeritud seda tegema ausalt ning neile võivad ka teemad kergemini selgeks saada, nii et ebaausateks võteteks pole vajadust. Suur erinevus tuleb välja meeste ja naiste loengutes osalemises. Kui naised pigem osalevad loengutes siis meeste puhul on see nii ja naa. Standardhälve ($SD=1,55$) meeste keskmise hinnangu 2,92 punkti puhul näitab, et vastuseid oli seinast-seina. Mehed on ka need, kes pigem on motiveeritud lõpudiplomist kui teadmistest ning see soodustab ka ebaausate võtete kasutamist. Naiste standardhälve kõigi vastuste puhul on meestest madalam ja näitab nende sarnast motiveeritust ning meeletatust. Ka vanuse kasvul on positiivne seos eetiliste hoiakutega, kuna 24-aastased või vanemad osalevad rohkem loengutes, omandavad motiveeritumalt uusi teadmisi ning on õpingutes ausamad. Võrreldes tulemusi bakalaureuseüliõpilastega, on magistritasemes näha selget eetilise ja õpimotivatsiooni parenemist. Ainult meeste hinnang osalemisele loengutes on magistrantide puhul pisut madalam, kuid vahe on vaid 0,11 punkti.

Tabel 9. Õpimotivatsiooni seos keskmise hinde, soo ja vanusega magistriõppes

Keskmine hinne	Osalemine kõikides loengutes (va eriolukorras)	Õppimine diplomi pärast mitte teadmiste pärast	Edu seisneb heades hinnetes mitte aususes
2,1-3	2,71 (SD=1,16)	2,86 (SD=1,64)	1,43 (SD=0,49)
3,1-4	3,55 (SD=1,4)	2,45 (SD=1,2)	1,85 (SD=1,19)
4,1-5	4,54 (SD=0,71)	1,83 (SD=0,94)	1,42 (SD=0,57)
Sugu	-	-	-
Naine	4,21 (SD=0,99)	2,03 (SD=1,0)	1,46 (SD=0,67)
Mees	2,92 (SD=1,55)	2,83 (SD=1,62)	2,0 (SD=1,29)
Vanus	-	-	-
21-23	3,3 (SD=1,19)	2,6 (SD=1,36)	2,0 (SD=1,1)
24 või rohkem	4,05 (SD=1,25)	2,12 (SD=1,17)	1,49 (SD=0,8)

Allikas: (Autori koostatud)

Teise valdkonna küsimused keskendusid ebaausate võtete kaardistamisele magistratuuris. Positiivne on, et 75% vastanutest on seni kõik tööd ausalt teinud, mis on 19% kõrgem tulemus kui bakalaureuseõppes (vt Tabel 10). Peamine ebaaus võte on olnud sellegi õppetase puhul lubamata abimaterjalide kasutamine ja seda tunnistas 23% magistrantidest. 7 üliõpilast tunnistasid, et on saanud näha varasemaid töid, mis on eelnevate aastate tudengite poolt saadetud. Kuna see variant oli lisatud üliõpilaste endi poolt kasutades varianti “muu”, võib tööde lekkimine olla tegelikult ka suuremalt levinud.

Tabel 10. Ebaausad võtted magistriõppes

<i>Milliseid ebaausaid võtteid olete õpingutes kasutanud?</i>	Vastanute arv
Ei ole kasutanud ebaausaid võtteid	190
Eksamitel/kontrolltöödel lubamata abimaterjalide kasutamine	58
Õppejõule valetamine	3
Plagiaaditööde esitamine	1
Olen saanud eelnevate aastate töid eelnevalt läbi töötada	7

Allikas: (Autori koostatud)

Tabelis 11 välja toodud vastustest selgub, et peamine põhjus ebaausate võtete kasutamiseks on ajapuudus (14%), mis on mõistetav töö ja pere kõrvalt õppides. Sarnaselt bakalaureuseõppele, on siingi oluline põhjus ligipääsuvõimalus tehnoloogiale, mida oleks õppejõududel lihtne muuta telefonid enne töö algust kokku korjates. Vastustest selgub ka, et spikrite kasutamist peetakse

pigem süütaks rikkumiseks ning selles halba ei nähta, kuna kui teemast aru ei saa, ei ole ka spikritest kasu, ning kõige pähe jätmine on ka võimatu.

Tabel 11. Põhjused ebaeetiliste võtete kasutamiseks magistriõppes

<i>Miks olete kasutanud ebaausaid võtteid õpingutes?</i>	Vastanute arv
Edu seisneb pigem heades hinnetes kui ausas kursuse läbimises	11
Tõenäosus vahele jääda on väike	14
Materjalid on avalikud internetis	18
Ligipääsuvõimalus tehnoloogiale eksami/kontrolltöö ajal	32
Polnud aega õppida/kodutööd teha	35
Harjumus sai alguse juba kesk/põhikoolis	6
Hirm läbi kukkuda	4
Ebakindlus mõne töö/küsimuse puhul, kõike pole võimalik pähe õppida	9
Spikerdamine on ka õppimine	6

Allikas: (Autori koostatud)

Eesti õppekeeleaga magistrantide puhul on hinnang eetika õpetamisele Tallinna Tehnikaülikoolis kõrgem bakalaureuseüliõpilaste hinnangust, kuid siiski pigem madal- 2,8 punkti. Tabelis 12 on näha, et kõige populaarsem (40 vastust) on hinnang “3-nii ja naa”. Kokku positiivselt vastasid 155-st magistrandist 32% ning negatiivselt 42%.

Tabel 12. Eetika aine mõju magistritudengite väärtushinnangutele

Hinnang eetika õpetamisele	Vastajate arv	Põhjendused
1	34	Õpitu pole minu jaoks midagi muutnud, käitusin eetiliselt ka varem. Üks aine ei muuda täiskasvanut ja ammu välja kujunenud eetilisi hoiakuid.
2	31	Eetikatumetus ja väärtushinnangud kujunevad välja varases elueas ning hilisem eetika õpetus suurt mõju ei avalda. Suhtumist ja hoiakuid ei saa ülikoolis ainena õpetada. Olen juba niigi eetiline.
3	40	Kõik on teadlikud halvast ja õigest aga otsused tehakse ikka enda südametunnistuse järgi. Eetika on inimeses juba juurdunud. Eriselt pole mõjutanud, kuna juba varasemalt olen eetiliselt käitunud. Väga igav ja teadmisi kordav aine. Vajalik, kuid kõik see räägitakse igas töökohas nii kui nii üle.
4	36	Eetika õpetamine sunnib õppijat mõtlema eetika olemuse, iseenda tegutsemise motiivide ja oma teo tagajärgede seoste. Nautisin eetika tundi, sest sai läbi mõelda väga olulised teemad. Hakkad nägema laiemat pilti, kuidas kõik elu aspektid omavahel seotud on. Avardab silmaringi, selgitab lahti minu tunnete tagamaid.
5	14	-

Allikas: (Autori koostatud)

Tulemustest saab järeldada, et eetika aine on oma eesmärgi teeninud umbes poolte aine läbijate jaoks ning tasuks kaaluda muutuste läbiviimist. Enim käis vastustest läbi, et kuna eetilisus on juba enne ülikooli välja arenenud, siis ülikool seda muuta pole suutnud. Ülikoolil oleks aga võime panna inimest mõtlema, miks sellised eetilised hinnagud on välja kujunenud ning mida ja kui palju eetilised otsused elus mõjutavad.

Kolmanda valdkonna väidete hinnanguid sotsiaalse vastutustundlikkuse kohta analüüsiti samuti eraldi soost ja vanusest lähtuvalt. Tabelis 13 on ülevaade keskmiste hinnangute jagunemisest ning vastavatest standardhälvetest. Vastustest selgub, et naised ning 24-aastased ja vanemad on valmis maksta rohkem sotsiaalselt vastutustundlike toodete/teenuste eest, kuna nad on keskkonnatundlikumad ning hindavad kõrgemalt ettevõtte sotsiaalset vastutust. Põhjuseks ilmselt ka naiste kõrgem eetilisus ning 24-aastaste ja vanemate väiksem hinnatundlikkus. Võrreldes bakalaureuse- ning magistriõppe tulemusi on näha, et paljudes aspektides on bakalaureuseõppe tulemused sotsiaalset vastutust arvestades paremad. Naised magistriõppes küll hindasid kõrgemaks oma valmidust maksta rohkem sotsiaalselt vastutustundlike toodete eest, kuid meeste hinnang oli 0,01 punkti võrra madalam. Vastupidiselt on magistriõppes mehed bakalaureusetasemega võrreldes keskkonnatundlikumad ning peavad ettevõtte sotsiaalset vastutust olulisemaks, kuid naised vähem. Kõigi väidete puhul on mõlema vanusegrupi keskmised hinnangud madalamad magistriõppes.

Tabel 13. Sotsiaalse vastutuse seos soo ja vanusega magistriõppes

Sugu	Valmidus maksta rohkem ettevõtte sotsiaalse vastutusega tegelevate ettevõtete toodete/teenuste eest	Tundlikkus keskkonnaprobleemidele	Ettevõtte sotsiaalse vastutuse olulisus
Naine	3,49 (SD=0,98)	3,56 (SD=1,08)	3,49 (SD=0,98)
Mees	2,5 (SD=0,96)	3,08 (SD=0,76)	3,08 (SD=1,04)
Vanus	-	-	-
21-23	2,5 (SD=1,12)	3,1 (SD=0,94)	2,9 (SD=1,04)
24 või rohkem	3,44 (SD=0,96)	3,54 (SD=1,04)	3,51 (SD=0,97)

Allikas: (Autori koostanud)

Uurides konkreetsete meetodite kohta, kuidas magistrandid panustavad keskkondlikku või sotsiaalsesse heaolusse, on populaarseimad variandid samad, mis bakalaureuseõppes, ning samas järjestuses (vt Tabel 14). Kõige enam panustatakse mitte prügi maha visates (98%), kasutades

korduvkasutatavaid alternatiive ühekordsetele toodetele (82%), sorteerides prügi (75%) ja mõõdukalt tarbides (72%).

Tabel 14. Magistritudengite panus sotsiaalsesse heaolusse

<i>Milline on Teie panus sotsiaalsesse heaolusse?</i>	Vastanute arv
Prügi sorteerimine	190
Ei viska prügi maha	250
Tarbite mahepõllundustooteid	75
Kasutate korduvkasutatavad alternatiive ühekordsetele toodetele	210
Taaskasutus (riided, aksessuaarid, mööbel)	130
Ringlussevõtt (elektronika, taara)	150
Toodete kasutamise vältimine või minimeerimine nende keskkonnamõjude põhjal	110
Tarbite õiglase kaubanduse tooteid	60
Sõidate elektri- või hübriidsõidukiga/ühistranspordiga/rattaga vms	66
Riiklike kaubamärkide toetamine	99
Väärkäitumise jälgimine ja tarbijate õiguste nõudmine	33
Mõõdukas tarbimine	185
Vastutustundetule ettevõtlusele vastupanu osutamine	27

Allikas: (Autori koostatud)

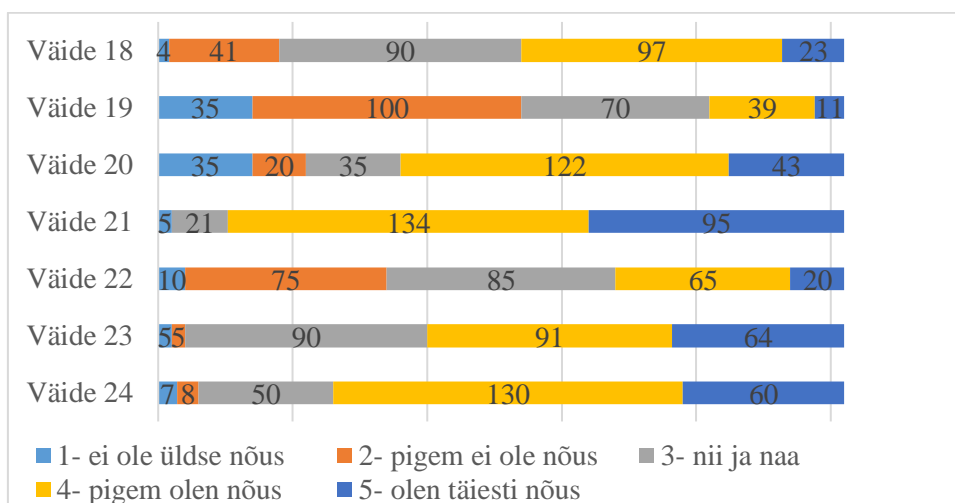
Tabelis 15 on näha, kuidas keskkonnateemadega tegelevate eeskujude olemasolu mõjutab positiivselt magistrantide keskkonnatundlikkust. Nii nagu ka bakalaureusetudengite puhul, on ka magistrantide suurimateks eeskujudeks sõbrad ja ühiskond, põhjuseks tõenäoliselt tihedam läbikäimine sõpradega ning ühiskonna võime teha aktiivset ja jõulist teavitustööd reklaamidega. Kõige vähem peetakse eeskujudeks tuttavaid ning perekonnaliikmeid, kellega igapäevane kokkupuude võib olla väiksem.

Tabel 15. Eeskujude seos tundlikkusega keskkonnaprobleemidele magistriõppes

Eeskujud	Vastanute arv	Tundlikkus keskkonnaprobleemidele
Perekonnaliige	75	3,4 (SD=0,95)
Sõber	80	3,81 (SD=0,95)
Tuttav	25	3,4 (SD=1,02)
Ühiskond laiemalt	85	3,76 (SD=0,73)
Ei ole eeskujusid	75	3,13 (SD=1,09)

Allikas: (Autori koostatud)

Neljanda valdkonna väited puudutasid sotsiaalselt vastutustunnet toetavaid ja mitte toetavaid käitumisomadusi. Joonisel 9 on kujutatud magistrantide hinnangud erinevatele käitumisomadustele. Väitega 18 “Teid tabab tihti positiivne afekt” nõustus täielikult 9% magistrantidest. Väide sai keskmiseks hinnanguks 3,4 punkti, mis on 0,1 punkti madalam bakalaureuseõppest. Väide 19 “Teid tabab tihti negatiivne afekt” sai hindeks ploki madalaima skoori (2,6 punkti), mis on sotsiaalse vastutuse seisukohalt positiivne tulemus ning 0,3 punkti võrra parem bakalaureusetudengite keskmisest. Kokku negatiivselt vastas väitele 53% ja positiivselt 20% magistrantidest. Väide 20 “Tunnete oma ebamoraalsete tegude pärast süütunnet/häbi” sai bakalaureuseõppega võrdse keskmise hinnangu - 3,5 punkti. Fakt, et 65% vastanutest andsid väitele positiivse hinnangu, on sotsiaalse vastutuse seisukohalt samuti hea. Väide 21 “Teil on kõrge moraalitunne” sai kõrgeima keskmise hinnangu (4,2 punkti), mis on 0,2 punkti kõrgem madalamast õppeastmest. Väitega pigem või täiesti nõus on kokku 90% vastanutest. Väide 22 “Kõige olulisem on, et tegevuse tulud kaaluksid üle kulud”, mis väljendab majanduslikku arutluskäiku, sai keskmise hinnangu (3,0 punkti), mis on 0,5 punkti madalam kui bakalaureuseõppes. Selle väite puhul jagunesid vastanud võrdselt kolme osasse. Kokku negatiivselt ja positiivselt vastasid võrdselt 85 magistranti ning 85 andsid keskmise hinnangu. Mainepõhist arutluskäiku käsitlev väide 23 “Oma tegevustes lähtute selle mõjust enda mainele” sai keskmiseks hinnanguks 3,8 punkti, mis on 0,2 punkti kõrgem bakalaureusetudengitest. Väitega üldse või pigem mitte nõus olid võrdselt 5 vastanut, 61% olid väitega siiski pigem või täiesti nõus. Ploki viimane väide “Oma tegevustes lähtute peamiselt reeglitest ja seadustest” sai hinnangu 3,9 punkti (0,3 punkti bakalaureuseõppest kõrgem). Õiguslik arutluskäik on pigem või täiesti omane kokku 75% magistrantidele.

Joonis 9. Käitumisomaduste jaotus magistriõppes
Allikas: (Autori koostatud)

Võrreldes tulemusi bakalaureuseõppega, said sotsiaalselt vastutustunnet arvestades magistriõppes parema skoori seitsmest väitest neli ning ühes väites saadi samaväärne tulemus. Seega võib väita, et käitumisomaduste poolest on magistrantidel suurem tõenäosus tegeleda sotsiaalsete teemadega.

Viimasena uuriti, millise Schwartzi (1992) väärtusega tunnetakse end enim samastuvat (vt Tabel 16). Autor on arvanud väärtuste seose magistrantide keskkonnatundlikkusega kasutades aritmeetilist keskmist ja standardhälbeid.

Tabel 16. Schwartzi väärtuste seos tundlikkusega keskkonnaprobleemidele magistriõppes

Schwartzi väärtused	Vastajate arv	Seos keskkonnatundlikkusega
Võim	15	2,33 (SD=0,47)
Saavutus	45	3,56 (SD=1,07)
Hedonism	45	3,22 (SD=0,79)
Stimulatsioon	15	3,67 (SD=0,47)
Enesemääratlemine	40	3,75 (SD=0,97)
Universaalsus	20	4,0 (SD=1,22)
Heatahtlikkus	45	3,11 (SD=0,99)
Traditsioon	15	4,0 (SD=0,82)
Konformsus	0	-
Turvalisus	15	3,67 (SD=1,25)

Allikas: (Autori koostatud)

Võrdselt 45 vastust (18%) said saavutus, hedonism ning heatahtlikkus. Hedonismi väärtusega vastanud olid kõige enam ühel meelel (SD=0,79). Samad kolm väärtust olid ka bakalaureusetudengite puhul kõige populaarsemad. Heatahtlikkust peetakse olevat sotsiaalse vastutustundlikkusega positiivselt seotuks, kuid hinnatud keskkonnatundlikkus on saavutuse väärtuse puhul saanud isegi kõrgema tulemuse. Siiski, kui arvutada keskmine tulemus sotsiaalselt vastutustunnet positiivselt mõjutavate väärtuste seos keskkonnatundlikkusega (3,7 punkti) ja negatiivselt mõjutavate väärtuste seos keskkonnatundlikkusega (3,3 punkti), on näha, et väärtustel on mõningane mõju ja teooria peab üldiselt paika, küll aga mitte iga väärtust eraldi vaadelduna. Nagu ka bakalaureuseõppe puhul, on võimu väärtusega inimestel madalaim hinnang keskkonnatundlikkusele.

3.3. Järeldused ja ettepanekud

Käesoleva bakalaureusetöö autor uuris Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna bakalaureuse- ja magistriõppe eesti õppekeelega üliõpilaste ebaausaid võtteid õpingutes, isiklikku panust õppesse, õpimotivatsiooni, sotsiaalselt vastutustundlikku käitumist ja suhtumist ning väärtuseid.

Tulenevalt eetika teema küsimustest, saab uuringu tulemustest järeldada, et Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna eesti õppekeelega üliõpilased kasutavad õpingutes ebaeetilisi võtteid. Otsus kasutada ebaausaid võtteid tuleneb õppeainete ebahuvitavusest, ülekoormusest ning tööde faktipõhisest ülesehitusest, mis kõik vähendavad üliõpilaste motivatsiooni panustada aega aine sisuliseks omandamiseks. Samuti saab järeldada, et pärast gümnaasiumi lõppu pole tudengid kindlad oma valitud erialas ning sellepärast on nad ka vähem motiveeritud õppesse panustama kui magistrandid. Vanuse kasvades ja kogemuste suurenemisel saab inimene ka paremini aru ülikoolihariduse väärtusest. Lisaks saab väita, et naissoost üliõpilased panevad võrreldes meessoost üliõpilastega vähem rõhku otstarbekusele, isekatele huvidele ja käitumisele.

Ülikoolidel on oluline vastutus inimeste moraalitaseme kujunemisel (Dulzon et al. 2017, 248), mistõttu soovib autor õppejõududele järgnevalt välja pakkuda mõned ettepanekud üliõpilaste eetiliseuse parendamiseks. Empiirilise uuringu tulemuste analüüsist tulenevalt teeb autor järgmised ettepanekud:

- Suulised teadmiste kontrollid. See elimineeriks koheselt ebaausate võtete kasutamise ning võimaldab kontrollida, kas üliõpilastel on aine sisuliselt selge, mitte pole üheks korraks faktid pähe õpitud. See soodustab ka teadmiste meeles püsimist.
- Tööd avatud materjalidega või valemilehtedega. See eeldaks õppejõududelt tööde ülesehituse muutmist selliselt, et vastuseid poleks võimalik otse maha kirjutada, vaid võimalik lahendada materjalide abil. See soodustab üliõpilaste võimekust leida tulevikus lahendusi olukordadele, mille jaoks endal teadmised puuduvad ja väldiks vajadust ebaeetiliste võtete kasutamiseks/välja mõtlemiseks.
- Viia tööd läbi väiksemates ruumides/gruppides. Nii on õppejõul võimalik näha ruumis toimuvat piisavalt, et märgata lubamata abivahendite kasutamist, kuna tudengid teisi välja ei anna.

- Korjata enne tööd kokku elektroonika. Kõige populaarsem põhjus spikerdamiseks on ligipääsuvõimalus tehnoloogiale. Võttes selle võimaluse ära, jäävad üliõpilasele alles enda teadmised.
- Muuta hindamissüsteemi selliselt, et see suunaks õppimisele semestri vältel, mitte vahetult enne eksameid. See soosib paremat teadmiste talletumist ning aitab vältida üliõpilaste ülekoormust semestri lõpus.
- Suurem valikainete võimalus. Üliõpilased spikerdavad vähem endale meeldivates ainetes.
- Eetika ainete ümberkorraldamine. Üldise lähenemise asemel rohkem praktilisi ja elulisi näiteid luua, arutlemine eetiliste konfliktide teemal jne. Kuna teema on lai ja kipub ununema, tuua aine sisse igal aastal erineva lähenemisega.

Tulenevalt sotsiaalse vastutuse teema küsimustest, saab uuringu vastustest järeldada, et üliõpilased on hinnatundlikud, mis on kõige peamiseks takistuseks panustamisel sotsiaalsesse heaolusse. Keskkonnahoiule mõeldakse oma tegevustes igapäevaselt, kuna see ei oma nii väga finantsilist aspekti. Uuringust selgus, et ka eeskujudel on oluline roll keskkonnatundlikkuse tasemel. Sellepärast võib järeldada, et praegune üliõpilaste sotsiaalne teadlikkus ja pühendumus on aluseks tulevaste põlvkondade keskkonnatundlikkusele.

Ülikool saab oma tegevusega kaasa aidata globaalsete probleemide lahendamisele tegeledes aktiivselt erinevate sotsiaalse vastutuse aspektidega. Kuna ülikool peaks olema eeskujuks üliõpilastele, teeb töö autor ettepanekud Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna juhtkonnale üliõpilaste eetilise parendamiseks keskkonnategevustes. Uuringu tulemuste analüüsist tulenevalt teeb autor järgmised ettepanekud:

- Sotsiaalsete algatuste läbiviimine. Ülikoolil on võimalus olla positiivseks eeskujuks üliõpilaskonnale propageerides vabatahtlikke ettevõtmisi keskkonna või ümbritsevate inimeste hüvanguks. Sotsiaalseteks algatusteks võivad olla näiteks kogumiskastid riiete/leidule/elektronikale, "märka abivajajat" kampaaniad, kogukonnaarendamise projektid, reklaamkampaaniad sotsiaalmeediasse tarbijakäitumisest vms. Autor teeb ettepaneku uurida ka kui paljud üliõpilastest on puudust kannatavatest peredest ning neid stipendiumi või muu vajalikuga toetada.
- Keskkonnahariduse parendamine. Uuringust selgus, et üliõpilaste hinnang eetika õpetamisele on madal ning autor soovib uurida, kas sama on ka keskkonnateemaliste

ainetega. Lisaks soovitab autor kutsuda ülikooli külalisesinejad loenguid/seminare andma, kuna nende ülesastumiste ülesehitus on tihti kaasahaaravam õppejõudude lähenemisest ning tõenäosus üliõpilastes huvi tekitada teema suhtes on suurem. Paljudele tööandjatele on värbamisel oluline kandidaadi sotsiaalse teadlikkuse aspekt ning üliõpilasi tuleks sotsiaalselt vastutustundlike trendidega kursis hoida juba ülikoolis.

- Enda keskkonnamõjude vähendamine. Taastuvenergia kasutamine, jäätmete tekke vähendamine jne on lisaks eeskujuks olemisele kasulik kulude kokkuhoiu mõttes pikaajalises perspektiivis.
- Läbipaistvus oma tegevustes. Avalikud postitused selle kohta, mida sotsiaalse vastutuse raames igakuiselt tehakse ja kuidas see on sotsiaalset ja looduskeskkonda mõjutanud, on lisaks eeskujuks olemisele kasulik ülikooli mainele. Oluline on selle juures selged lühi- ja pikaajalised eesmärgid.

Uuritud teaduskonna põhjal selgus, et nii nagu suurem osa eesti õppekeelega üliõpilasi peab ausust õpingutes ning moraali elus oluliseks, hinnatakse kõrgelt ka enese keskkonnatundlikkust ning sotsiaalse vastutuse olulisust. Magistriüliõpilased suhtuvad selgelt õpingutesse eetilisemalt, kuid bakalaureuseõppe tudengid on tundlikumad keskkonnateemadele. Kõige tugevamad seosed nähtusid demograafiliste tegurite ja eetilise vahel nii õpingutes kui sotsiaalselt vastutustundlikus käitumises. Selgus, et naised on eetilised kui mehed ning õpimotivatsiooni soosib vanuse kasv.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli kaardistada Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna eesti õppekeelega bakalaureuse- ja magistriüliõpilaste eetilist suhtumist õppeprotsessi ja sotsiaalset vastutust ühiskonna ees, et teha ettepanekuid majandusteaduskonna juhtkonnale ja õppejõududele üliõpilaste eetilise parendamiseks õppetöös ja keskkonnategevustes. Eetilisust õpingutes ning sotsiaalset vastutust uuriti seoses demograafiliste teguritega, viimast lisaks väärtuste ja eeskujudega. Sarnaselt varasematele uuringutele, sai autor kinnitust eelpool nimetatud näitajate vahelistele seostele. Küsitletavaks üldkogumiks oli 366 Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna bakalaureuse- ja 255 magistriõppe eesti õppekeelega üliõpilast. Töös analüüsiti õppeastmeid eraldi ning võrreldi tulemusi omavahel.

Tulemused näitasid, et magistrandid on õpingutes eetilised kui bakalaureuseõppe üliõpilased. Ebaausatest võtetest on enamlevinud lubamata abivahendite kasutamine hindeliste tööde ajal ja peamine põhjus selleks on ligipääsuvõimalus tehnoloogiale. Samuti on vähe loengutes osalejaid ja isiklik panus õppesse jääb paljude puhul väheseks. Tulemustest saab järeldada, et eetiline käitumine on seotud lisaks moraalitasemele õpimotivatsiooniga.

Tulemustest selgus ka, et magistantide hinnangud sotsiaalse vastutuse teemadele olid madalamad kui bakalaureuseüliõpilastel. Eesti õppekeelega majandusteaduskonna üliõpilased on kokkuvõttes keskkonnatundlikud, ettevõtte sotsiaalset vastutust hinnatakse kõrgelt ning igapäevaselt üritatakse minimeerida enda tarbimisest tulenevat keskkonnareostust. Vastustest saab järeldada, et üliõpilaste sotsiaalset käitumist mõjutab peamiselt hinnatundlikkus.

Uuringust selgus, et naised võrreldes meestega on õpingutes ausamad ning pühendunud, samuti mõjutab eetilisust positiivselt vanuse tõus. Kõrgem keskmine hinne on positiivses seoses õpimotivatsiooniga ning negatiivses seoses aususega. Märkimisväärsed erinevused ilmsid meeste ja naiste vahel ka sotsiaalse vastutuse tegurites. Analüüsist selgus ka oluline seos eeskujude olemasolu, väärtuste ja keskkonnatundlikkuse vahel. Sotsiaalse vastutustundlikkusega positiivselt seotud käitumisomadustes on magisritasemes näha selget paremist, kuid hinnangud sotsiaalse

vastutuse aspektidele olid bakalaureusetasemes kõrgemad. Vastustest saab järeldada, et eetilisus ja keskkondlik käitumine on aja jooksul muutuvad ning üliõpilasi on võimalik mõjutada eetilisemalt suhtuma õpingutesse ning ümbritsevasse keskkonda.

Peamised ettepanekud töö autori poolt õppejõududele üliõpilaste eetilise parendamiseks õpingutes olid:

- Tööd avatud materjalidega või valemilehtedega;
- Suulised teadmiste kontrollid;
- Kojata enne tööd kokku elektroonika;
- Eetika ainete ümberkorraldamine.

Autor esitas ka ettepanekud majandusteaduskonna juhtkonnale üliõpilaste sotsiaalselt vastutustundliku käitumise parendamiseks:

- Ühiskondlikud algatused;
- Enda keskkonnamõjude vähendamine;
- Keskkonnahariduse parendamine;
- Läbipaistvus oma tegevustes.

Eetilise uurimine ülikoolides on oluline ka tulevikus, kuna tehnika on arenemas, mistõttu võib petmisprotsent suureneda. Antud töö piiranguteks on valimi väike osakaal teaduskonna üliõpilaste koguarvust ning kitsas uuritav objekt, mistõttu ei saa töös leitud tulemusi laiendada kõigile Tallinna Tehnikaülikooli teaduskondadele. Uuringu edasiarendamisel peaks võimaluse korral laiendada uuritavate objektide ringi või uurima üldiselt Eesti üliõpilaste pühendumist õpingutesse ja selle seoseid erinevate väärtuseid ja käitumist mõjutavate teguritega.

Eelpool kirjeldatud seoste tundmine võimaldab õppejõududel pöörata tähelepanu olulistele faktoritele, mille abil suurendada tudengite õpimotivatsiooni ja seeläbi eetilist käitumist. Käesolev bakalaureusetöö võib anda ka tõuke edasisteks õppekavade teemalisteks uuringuteks, kus rakendatakse uurimist nii üliõpilaste motivatsiooni, hindamissüsteemi kui ainete ülesehituse osas. Kogutud infot saavad kasutada nii haridusasutused kui ka ettevõtted. Töö autor järeldab, et kõrge eetilise tase on oluline, et ülikooli lõpetanud ka oma töös eetilist hindaksid ning oleksid eriala sisuliselt omandanud.

Kokkuvõttes sai autor vastused kõigile bakalaureusetöös esitatud uurimisküsimustele ning saavutas töö eesmärgi. Uuringu tulemuste põhjal tegi autor ettepanekuid Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilaste eetilise ja sotsiaalse käitumise parendamiseks.

SUMMARY

ETHICAL ATTITUDE TO THE STUDY PROCESS AND SOCIAL RESPONSIBILITY TO SOCIETY OF ESTONIAN SPEAKING STUDENTS OF SCHOOL OF BUSINESS AND GOVERNANCE AT TALLINN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Hanna-Karoliine Paesüld

The aim of this research was to map the ethical attitude of the Estonian speaking Economics' students in Tallinn University of Technology towards studies and social responsibility to make suggestions to the lecturers and Faculty Management to improve students' ethics in studies and environmental activities.

The topic of the thesis has been chosen based on the problem that there is a moral crisis in the society which causes unethical attitude towards studies and surrounding environment. As consumers increasingly expect companies to be socially responsible, companies also need socially responsible employees to help promote sustainable management.

To conduct the study, the author used a quantitative research method when compiling a web-based questionnaire. The surveyed population was 366 Bachelor's and 255 Master's students of Tallinn University of Technology, Faculty of Economics. In order to achieve the goal of the Bachelor's thesis, the following research questions have been asked:

1. What are the biggest shortcomings in the ethics of students?
2. What is the students' position on social responsibility issues?
3. What factors influence ethics in studies and social responsibility?

The theoretical part provides an overview of the ethics theories and its connection with studies, and profession. The author also gave an overview of the nature of social responsibility and the

factors influencing it. Corporate social responsibility was also introduced with its implementation and benefits. Finally, the author introduced different possibilities for responsible consumption.

The results showed that many of the students use unauthorized help during graded work and the main reason for this is access to technology. There are also few participants in lectures and personal contribution to learning remains low for many. The results suggest that ethical behavior is related to study motivation in addition to the individual moral level. The results suggest that many students could be influenced to behave more morally.

The results also showed that the Estonian speaking students of the Faculty of Economics are environmentally sensitive, corporate social responsibility is highly valued and everyday efforts are made to minimize the environmental pollution caused by their own consumption. It can be concluded from the answers that students' social behavior is mainly influenced by price sensitivity.

Results showed that ethics in studies was better among women and of those whose average grade was better, increase in age also has a positive effect. It can be concluded that students are more ethical about aspects that directly affect their grades and less about aspects that affect them indirectly. Results showed that unethical techniques are often used due the uninteresting nature of the subjects and overburden. It can also be concluded that after high school, students are not sure about their chosen specialty and do not understand yet the value of the university education and therefore they are less motivated to contribute to their studies. The study found that age, sex and social responsibility factors were strongly related. There was also a statistically significant relationship between the existence of role models and environmental sensitivity.

Regarding the findings from the survey, the author presented some recommendations for the lecturers and Faculty Management. The main suggestions to the lecturers were to allow the work with open materials during exams, oral knowledge tests, assemble students' electronics before work and reorganization of ethics subjects. The author also submitted suggestions to the management of the Faculty of Economics for the improvement of students' socially responsible behavior which are social initiatives, reducing one's own environmental impacts, improving environmental education and transparency in everyday activities.

The results of this study showed that most of the students have been honest in their studies. It turned out that teaching ethics at the university has not affected the already established values of

most students. The analysis showed that study ethics is higher among Master's students than Bachelor's but Bachelor's students care more about social issues. In conclusion the author found answers to all of the three research questions and made recommendations for the lecturers of Tallinn University of Technology to help decrease the use of students' unethical methods. The author also made suggestions to the Faculty Management on how to improve students' social responsibility by setting an example.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Abdallah, A. K. (2019). The Relation Between Cheating and Students Ethics. *International E-Journal of Advances in Education*, 5 (13), 19-28.
- Ali, I., Mandurah, S. (2016) The Role of Personal Values and Perceived Social Support in Developing Socially Responsible Consumer Behavior. *Asian Social Science*, 12 (10), 180-189.
- Almasri, N., Tahat, L. (2018). Business Students' Ethics in the Digital Age. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 18 (7), 24-33.
- Arlow, P. (1991). Personal Characteristics in College Students' Evaluations of Business Ethics and Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics*, 10, 63-69.
- Bask, A., Halme, M., Kallio, M., Kuula, M. (2020). Business Students' Value Priorities and Attitudes Towards Sustainable Development. *Journal of Cleaner Production*, 264, 1-9.
- Chakravarty, T. K., Das, A. K., Sen, D., Sengupta, A. (2006). Corporate Social Responsibility: A Business Contribution to Sustainable Development. *Growth*, 34 (1), 21-30.
- Crilly, D., Schneider, S. C., Zollo, M. (2008). Psychological Antecedents to Socially Responsible Behaviour. *European Management Review*, 5, 175-190. Kättesaadav: http://www.evolutionary-learning.it/cel/uploads/zollo_srb.pdf
- Damasceno Correi, A., Machado, A. (2020). Corporate Ethics and Social Responsibility. *Journal of Humanities and Social Science*, 25 (6) Ser. 5, 26-37.
- Davies, I. A., Gutsche, S. (2016). Consumer Motivations for Mainstream "Ethical" Consumption. *European Journal of Marketing*, 50 (7/8), 1326-1347.
- Dulzon, A., Galanina, E., Sakharova, E. (2016). Ethical Issues in Russian Higher Education Institutions. *Future Academy*, 247-253. Kättesaadav: <http://earchive.tpu.ru/bitstream/11683/46294/1/dx.doi.org-10.15405-epsbs.2017.07.02.32.pdf>
- Ferrell, O. C., Harrison, D. E., Ferrell, L., Hair, J. F. (2019). Business Ethics, Corporate Social Responsibility, and Brand Attitudes: An Exploratory Study. *Journal of Business Research*, 95, 491-501.
- Jena, S., Chowdhury, B. (2006). Aligning Social Responsibility with Business Strategy. *Growth*, 34 (1), 38-45.
- Laanemäe, A. (2003). *Insenerieetika*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool

- Lee, J. A., Soutar, G. N., Daly, T. M., Louviere, J. J. (2011). Schwartz Values Clusters in the United States and China. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42 (2), 234-252.
- Meel, M. (2003). *Ärieetika: sissejuhatus ärieetikasse*. 2. tr. Tallinn: Külim.
- Mukherjee, S., Dr Shivani, S. (2006). Green Marketing: Corporate Social Responsibility and The Opportunity Ahead. *Growth*, 34 (1), 31-37.
- Pojman, L. P. (2005). *Eetika: õiget ja väära avastamas*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Prendergast, G. P., Tsang, A. S. L. (2019). Explaining socially responsible consumption. *Journal of Consumer Marketing*, 36 (1), 146-154.
- Rickaby, M. A., Glass, J., Fernie, S. (2020). *Conceptualizing the Relationship between Personal Values and Sustainability—A TMO Case Study*. *Administrative Science*, 10 (15), 1-22.
- Sarma, P. V. S., Jena, L. K. (2006). Corporate Social Responsibility: An Indispensable Tool for Corporate Growth and Survival. *Growth*, 34 (1), 15-20.
- Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M. and Owens, V. (2001). Extending the Cross-Cultural Validity of the Theory of Basic Human Values with a Different Method of Measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32 (5), 519-542.
- Sethi, H. K., Sood, R. L. (2006). “Corporate Social Responsibility” in Modern Times. *Growth*, 34 (1), 4-14.
- Shobeiri, S., Rajaobelina, L., Durif, F., Boivin, C. (2016). Experiential Motivations of Socially Responsible Consumption. *International Journal of Market Research*, 58 (1), 119-139.
- Singh, S. K., Chen, J., Del Giudice, M. and El-Kassar, A.-N. (2019). Environmental Ethics, Environmental Performance, and Competitive Advantage: Role of Environmental Training. *Technological Forecasting & Social Change*, 146, 203-211.
- Starc, M. (2017). Ethics and the Ethical Attitude. *Jung Journal: Culture & Psyche*, 11 (1), 47-52.
- Tallinna Tehnikaülikool (2019). *Nõuded üliõpilastöödele Taltech'i majandusteaduskonnas*. Tallinn. Kättesaadav: https://moodle.taltech.ee/pluginfile.php/148380/mod_resource/content/3/2_Nouded_uli_opilastoodele_2019_07_08.pdf
- Tallinna Tehnikaülikooli kodulehekül. Kättesaadav: <https://www.taltech.ee/tallinna-tehnikaulikool>
- Tallinna Tehnikaülikooli õppeinfosüsteem ÕIS-2. Kättesaadav: <https://ois2.ttu.ee/pls/apex/f?p=1000:17:0>

- Tencati, A., Perrini, F., Pogutz, S. (2004). New Tools to Foster Corporate Socially Responsible Behavior. *Journal of Business Ethics*, 53, 173-190
- Valdez-Martinez, E., Turnbull, B., Garduño-Espinosa, J., Porter, J. D. H. (2006). Descriptive Ethics: A Qualitative Study of Local Research Ethics Committees in Mexico. *Developing World Bioethics*, 6 (2), 95-105.
- Zsóka, Á., Szerényi, Z., M., Széchy, A., Kocsis, T. (2013). Greening Due to Environmental Education? Environmental Knowledge, Attitudes, Consumer Behavior and Everyday Pro-Environmental Activities of Hungarian High School and University Students. *Journal of Cleaner Production*, 48, 126-138

LISAD

Lisa 1. Küsimustik

Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna eesti õppekeelega üliõpilaste eetiline suhtumine õppeprotsessi ja sotsiaalne vastutus ühiskonna ees

Hea vastaja!

Olen Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna äriduse eriala bakalaureuseõppe üliõpilane Hanna-Karoliine Paesüld. Käesoleva uuringu eesmärgiks on kaardistada Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna eesti õppekeelega bakalaureuse- ja magistriüliõpilaste eetilist suhtumist õppeprotsessi ja sotsiaalset vastutust ühiskonna ees. Küsitluse täitmine võtab aega kuni 10 minutit ning on anonüümne (isikuandmed, mida küsitakse, on vajalikud andmeanalüüsi jaoks ning tulemusi kasutatakse lõputöös üksnes üldistatud kujul).

Tänan Teid vastamise eest juba ette!

Palun andmeid vastaja kohta.

Sugu:

- a) Mees
- b) Naine

Vanus:

- a) 18-20
- b) 21-23
- c) 24 või rohkem

Aste:

- a) Bakalaureuseõpe
- b) Magistriõpe

Keskmine hinne:

- a) 1-2
- b) 2,1-3
- c) 3,1-4
- d) 4,1-5

Lisa 1 järg

ÕPIMOTIVATSIOON

Palun hinnake järgnevaid väiteid 5-palli skaalal.

5 – olen täiesti nõus 4 – pigem olen nõus 3- nii ja naa 2 – pigem ei ole nõus 1 – ei ole üldse nõus

- 1) Õpiksite praegu ülikoolis, kui see oleks ka tasuline.
- 2) Õpite ülikoolis pigem diplomi kui uute teadmiste pärast.
- 3) Õpite ülikoolis ühiskondliku surve tõttu (sõbrad/tuttavad otsustasid ülikooli minna, vanemate survestamine).
- 4) Edu seisneb pigem heades hinnetes kui ausas kursuse läbimises.
- 5) Teie jaoks on raha, sotsiaalne staatus ja prestiiž tähtsamad moraalistest kaalutlustest.

EETILINE SUHTUMINE ÕPINGUTESSE

Palun hinnake järgnevaid väiteid 5-palli skaalal.

5 – olen täiesti nõus 4 – pigem olen nõus 3- nii ja naa 2 – pigem ei ole nõus 1 – ei ole üldse nõus

- 6) Osaletate kõikides loengutes (va erijuhtudel).
- 7) Esitate kodutööd alati õigeaegselt.
- 8) Teatate kaasüliõpilasest, keda nägite spikerdamas eksamite või muude kirjalike tööde ajal.
- 9) Panustate õppesse isiklikku õppimise aega vastavalt aine EAP suurusele (1 EAP=26 akadeemilist töötundi - kontakttundide arv)

Palun vastake järgnevatele küsimustele. Valida võib mitu vastusevarianti.

- 10) Milliseid ebaausaid võtteid olete õpingutes kasutanud?
 - a) Ei ole kasutanud ebaausaid võtteid
 - b) Eksamitel/kontrolltöödel lubamata abimaterjalide kasutamine
 - c) Õppejõule valetamine
 - d) Plagiaaditööde esitamine
 - e) Muu:
- 11) Miks olete kasutanud ebaausaid võtteid õpingutes?
 - a) Ei ole kasutanud ebaausaid võtteid
 - b) Edu seisneb pigem heades hinnetes kui ausas kursuse läbimises
 - c) Tõenäosus vahele jääda on väike
 - d) Materjalid on avalikud internetis
 - e) Ligipääsuvõimalus tehnoloogiale eksami/kontrolltöö ajal
 - f) Polnud aega õppida/kodutööd teha
 - g) Harjumus sai alguse juba kesk/põhikoolis
 - h) Muu:
- 12) Hinnake, kui suur mõju on eetika õpetamisel (ärietika vms) ülikoolis olnud Teie väärtushinnangutele? (Jätke küsimus vahele, kui Teil pole sellist ainet olnud)

1 2 3 4 5

Lisa 1 järg

Palun põhjendage eelnevat hinnangut.

SOTISAALNE VASTUTUS

Palun hinnake järgnevaid väiteid 5-palli skaalal.

5 – olen täiesti nõus 4 – pigem olen nõus 3- nii ja naa 2 – pigem ei ole nõus 1 – ei ole üldse nõus

13) Teie jaoks on oluline, et ettevõtte, mille toodet või teenust tarbite, või kelle heaks töötate, tegeleks sotsiaalse vastutusega.

14) Oleksite valmis maksma rohkem toote/teenuse eest, kui see on seotud sotsiaalse vastutustundlikkusega.

15) Olete tundlik keskkonnaprobleemidele.

Palun vastake järgnevatele küsimustele. Valida võib mitu vastusevarianti.

16) Milline on Teie panus sotsiaalsesse heaolusse (võid valida mitu varianti):

- a) Prügi sorteerimine
- b) Ei viska prügi maha
- c) Tarbite mahepõllundustooteid
- d) Kasutate korduvkasutatavad alternatiive ühekordsete toodete asemel
- e) Taaskasutus (riided, aksessuaarid, mööbel jne)
- f) Ringlussevõtt (elektroonika, taara jne)
- g) Toodete kasutamise vältimine või minimeerimine nende keskkonnamõjude põhjal
- h) Tarbite õiglase kaubanduse tooteid
- i) Sõidate hübriidsõidukiga/ühistranspordiga/rattaga vms
- j) Riiklike kaubamärkide toetamine
- k) Väärkäitumise jälgimine ja tarbijate õiguste nõudmine
- l) Mõõdukas tarbimine
- m) Vastutustundetule ettevõtlusele vastupanu osutamine
- n) Muu:

17) Kas Teil on eeskujusid, kes teadlikult oma tarbimises või käitumises teevad otsuseid sotsiaalset heaolu silmas pidades?

- a) Perekonnaliige
- b) Sõber
- c) Tuttav
- d) Ühiskond laiemalt
- e) Ei ole selliseid eeskujusid
- f) Muu:

Lisa 1 järg

KÄITUMISOMADUSED

Palun hinnake järgnevaid väiteid 5-palli skaalal.

5 – olen täiesti nõus 4 – pigem olen nõus 3- nii ja naa 2 – pigem ei ole nõus 1 – ei ole üldse nõus

- 18) Teid tabab tihti positiivne afekt.
- 19) Teid tabab tihti negatiivne afekt.
- 20) Tunnete oma ebamoraalsete tegude pärast süütunnet/häbi.
- 21) Teil on kõrge moraalitunne.
- 22) Kõige olulisem on, et tegevuse tulud kaaluksid üle kulud.
- 23) Oma tegevustes lähtute selle mõjust enda mainele.
- 24) Oma tegevustes lähtute peamiselt reeglitest ja seadustest.

Palun vastake järgnevatele küsimustele.

- 25) Milline Schwartzi väärtustest käib Teie kohta kõige paremini? (1 vastusevariant)
 - a) Võim- Teile meeldib võtta juhipositsiooni ja öelda teistele, mida teha. Tahate, et inimesed teeksid seda, mida Te ütlete
 - b) Saavutus- Edukas olemine on Teie jaoks väga oluline. Teie meeldib inimestele muljet avaldada
 - c) Hedonism- Tahate väga elu nautida. Hea ajaveetmine on Teile väga oluline
 - d) Stimulatsioon- Otsite seiklusi ja Teile meeldib riskeerida. Tahate elada põnevat elu
 - e) Eenesemääratlemine- Arvate, et on oluline olla asjadest huvitatud. Olete uudishimulik ja püüate kõigest aru saada
 - f) Universaalsus- Teile on oluline, et kõiki inimesi koheldakse võrdsetena. Nõuate taga õiglust kõigile, isegi neile, keda Te ei tunne
 - g) Heatahtlikkus- Tahate alati aidata Teile lähedasi inimesi. Teile on väga oluline hoolida inimestest, kes Teile meeldivad ja keda Te tunnete
 - h) Traditsioon- Teie jaoks on oluline teha asju nii nagu Teie pere õpetas. Tahate järgida pere tavasid ja traditsioone
 - i) Konformsus- Usute, et inimesed peaksid tegema seda, mis on neile öeldud. Inimesed peaksid järgima kogu aeg reegleid, isegi siis, kui keegi ei vaata
 - j) Turvalisus- Teile on väga oluline kodumaa turvalisus. Tahate, et Teie kodumaa oleks vaenlaste eest kaitstud

Lisa 2. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Hanna-Karoliine Paesüld

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna eesti õppekeelega üliõpilaste eetiline suhtumine õppeprotsessi ja sotsiaalne vastutus ühiskonna ees,

mille juhendaja on Virve Siirde,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

_____ (kuupäev)

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingu tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtjaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. ja 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.